

Az osztrák-magyar migráció dilemmái

SZGTI - Burgenland Forschungsgesellschaft/RSB

közös projekt

A projekt keretében elkészült részanyagok:

1. Arató Krisztina:
2. Andreas Polsterer: Literaturliste
2. Borbély Szilvia: EU bővítés és a munkaerő migrációja, irodalomfeldolgozás, bibliográfia
3. Németh Kálmán: A határmenti munkaerő mozgásról, elemzés

Résztvevők:

Lux Judit
Alfred Lange
Andreas Polsterer
Németh Kálmán
Arató Krisztina
Borbély Szilvia
György Károly

Munkaértekezletek:

2002. június 17. Eisenstadt, a kutatás folyamatának értékelése
2002. október 30. A kutatás eredményeinek összegzése

Szintézis	3
1. Általános állapot.....	3
2. A osztrák-magyar határmenti munkaerőmozgás sajátosságai.....	6
3. Dilemmák.....	10
Mellékletek	11
Arató Krisztina: Munkaerő-vándorlás Magyarországról az Európai Unióba.....	12
Borbély Szilvia: EU bővítés és a munkaerő migrációja.....	25
Németh Kálmán: A határmenti munkaerő mozgásról / Nyugat-Magyarország , Burgenland /.....	32
Statisztikai tükör	35
Bibliográfia	44

Szintézis

1. Általános állapot

Az EU bővítéstől a munkaerőpiaci következmények miatt tartó országok - különösen Ausztria - legtöbbször a kelet-európai munkaerő bérkülönbségekből eredő tömeges inváziójára, illetve az olcsó kelet-európai munkaerő tökevonzó (relokációs) képességére hivatkoznak.

Brüsszeli körökben eredetileg olyan vélemény alakult ki, hogy a munkaerő szabad mozgása elé nem kellene akadályokat gördíteni általában, csak a Németország és Ausztria felé irányuló mozgást kellene ideiglenesen fékezni.¹ Ausztria javasolta a keleti munkaerő szabad áramlásának átmeneti korlátozását is. Martin Sajdik osztrák EU-nagykövet által megfogalmazott fenntartások azon alapulnak, hogy:

- Ausztria négy tagjelölttel határos.
- Az osztrák nagyvárosok többsége a "keleti" határszakasz közelében fekszik.
- A térségben ötmillió potenciális ingázó található.
- A csatlakozást követő tíz évben mintegy 200 ezer bevándorló választhatja Ausztriát, elsősorban a bérek terén fennálló négy-hatszoros különbségek miatt.²

Az osztrák kormány által készített tanulmány hangsúlyozza, hogy a bővítés következő szakaszára vonatkozóan nem szabad következtetéseket levonni a korábbi bővítésekből. Ugyanis - legalábbis Ausztria esetében - az ingázás jelentősen megkülönbözteti a helyzetet az 1986-tól, amikor a korábban szintén nagy potenciális munkaerő kibocsátónak számító Spanyolország és Portugália csatlakozott az EU-hoz. A tanulmány szerint az összehasonlítás megalapozatlan, mert gazdasági és földrajzi szempontból nagy mértékben különböznek az előfeltételek. Ausztria munkaerejének pl. 77 százaléka él karnyújtásnyira a szomszédos országokhoz, miközben annak idején Franciaország és Spanyolország viszonylatába csak 12 százalék volt ez az arány.³

Az **Österreichische Nationalbank** elemzése szerint (Focus on Transition, 1/2000) mind az elméleti elemzések, mind gyakorlati alkalmazásuk azt mutatják, hogy a bővítés hosszú távon pozitív hatással lesz (az attól igencsak tartó) Ausztriára, hiszen a termelési tényezőknek egy optimálisabb allokációjára fog sor kerülni. Ez nem jelenti azt, hogy rövid távon ne kellene majd számolni a kiigazítás rövid távú költségeivel. Ausztria éppen azért van a bank elemzői

¹ Michael Smith: EU expansion may trigger labour inflow, Financial Times, 2000 május 19.

² Világgazdaság, 2000 május 11, 1. oldal

³ Bécs ingázók százezreitől tart, Magyar Hírlap, 2000 május 11.

szerint speciális helyzetben, mert hosszú távon lehet, hogy többet nyer majd a bővítéstől, mint a távolabbi országok, rövid távon viszont nagyobbak lesznek a kiigazításból származó költségei. A munkaerő migrációjának volumenét és akár a kelet-európai országokra, akár Ausztriára kifejtett hatását egyelőre azonban nehéz felmérni. Ugyanakkor az 1990-es évek elejének előrejelzését, amely szerint Kelet-és Közép-Európából feltételezhetően 20 milliós tömeg fog kiáramolni és elárasztani az Európai Uniót, mára már elvethetjük. Sőt, meg kell vizsgálni azt is, hogy az egyes (kelet-európai országokban végzett) felmérések során a kivándorlás deklarált intenciója valóságos-e vagy sem. Bizonyos mérésekkel kiszúrták, hogy rendkívül nagy a különbség a kivándorlás gondolatával csak elméleti szinten foglalkozó tömegek nagysága és a kivándorlás érdekében valóban lépést is tevő létszám között.

Fassman és Hintermann pl. azt találta, hogy míg Csehországban, Magyarországon, Lengyelországban és Szlovákiában végzett felméréseik szerint elméletben összesen 10 millióan kacérkodtak a kivándorlással (közülük 2 millióan Ausztriát tekintették célországnak), addig valóságosan csupán 700 ezer főről van szó, s közülük 150 ezren célozzák meg Ausztriát (családtagokat is beleértve.). Walterskirchen és Dietz összesen 150 ezer fő kelet-európai ausztriai bevándorlóval számol, s felhívják a figyelmet arra a speciális rétegre, amely megtartja a kelet-és közép-európai országokban található lakhelyét és a bérek közötti különbségek kihasználása végett ideiglenes jelleggel megy el dolgozni a magasabb bérszínvonalú országokba (mint ahogy ezt pl. a határ mentén élő osztrákok is megteszik Németország irányába. Esetükben még a nyelv sem jelent korlátot).

Walterskirchen, Diets, Wallace, stb. inkább ez utóbbi **vendégmunkás/ingázó réteg** nagyságától tartanak. Ezt a következőkkel indokolják: 5 millió kelet-és közép-európai él ingázó közelségben (azaz autóval 90 perc távolságra a nagyobb osztrák városoktól, Bécestől, Linz-től és Graz-tól.) Az ingázók a nyomott valutájú, alacsonyabb árszínvonalú országokban élnek, költenek, fizetésüket viszont euro-ban kapják, jobban járnak, mint a kiköltözők. Az említett osztrák kutatók 2005-ös illetve a 2015-ös munkaerőpiaci nyitástól függően, 23780 illetve 19570 ingázóval számolnak.

Az osztrák Munkáskamarák számára 1999-ben elkészített, de csak 2000-ben nyilvánosságra hozott elemzés szerint (szerző: Brücker et.al) az egyik fontos - és a gazdaságpolitikai megfontolások miatt nem elhanyagolható - megállapítás az, hogy bár a csatlakozással beindul a kelet-európaiak bevándorlási folyamata, de ez sokkal kevésbé intenzív lesz, mint amilyen bevándorlásokat a korábbi - a vendégmunkások beáramlására vonatkozó - nemzetközi munkaerő egyezmények eredményeztek Németországban (és Ausztriában).

Fontos téma az, **hogyan fog hatni a munkaerő inflow** az osztrák munkaerőpiacra? Ki fogja-e szorítani a beáramló munkaerő a jelenlegit (helyettesítési hatás) vagy a beáramlók új munkaköröket fognak betölteni (komplementaritás)? Ugyanakkor az osztrák elemzések jelentős része nem foglalkozik a munkaerő megnyitása következtében megjelenő pozitív jelenségekről - hangsúlyozza az Osztrák Nemzeti Bank elemzése. Így pl. nem szólnak arról, hogy a bevándorlók távolmaradása esetén már 2010-ben a hazai munkaképes lakosság aránya drámaian csökkenni kezd.⁴

Központi kérdés a **bér**. A növekvő munkaerő kínálat következtében csökkennek-e majd a bérek vagy sem, s ha igen, mely ágazatokban? *Több elemzés szerint is a magasabb bérek tovább nőnek, az alacsonyak viszont csökkennek, nő a bérek közötti különbség. A közepes szintűek viszont változatlanok maradnak.* Ez az érték egyes szakmákban és egyes vidékeken különböző mértékben eltérhetnek.

Magyarország a munkaerő elvándorlásától – különösen magasan kvalifikáltakétól – tart. Ezt leginkább a magyar béreknek az európai uniós bérekhez történő felzárkózásával lehet kivédeni. Nem véletlen, hogy Magyarországon beindult egyfajta – természetesen csak hosszú távon és kedvező növekedési körülmények között megvalósítható – bérfelzárkóztatási program, aminek első lépései voltak a minimum bér duplájára növelése és a közszektorbéli bérek 2002 évi átlag 50 százalékos emelése.

1.1. A határmenti térségek: a figyelem erősödése. Eurorégiók fejlesztése, a határmenti ingázás

A migráció szempontjából a leginkább érintett területek feltételezhetően a határmenti régiók lesznek, *de – ami Ausztriát illeti - nem olyan mértékben, hogy értelme lenne korlátozásokat életbe léptetni, mivel a globális gazdasági struktúraváltások mindenképpen bekövetkeznek, azaz "ha az építőmunkások nem jöhetnek, az előre szerelt elemeket vontatóval szállítanak".*⁵

Az eltérő fejlettségű országok közötti feszültségek közvetlen lecsapódásának lényeges területei a határmenti régiók. Nem véletlenül kerülnek a határmenti régiók közötti

⁴ Jarko Fidrmuc, Thomas Nowotny: The Effects of the EU's Eastern European Enlargement on Austria-Austria's specific position, in Österreichische Nationalbank Focus on Transition, 1/2000

⁵ Neue Zürcher Zeitung, 2000 június, in: Német konferencia az EU-bővítés hatásáról, Alaptalan migrációs félelmek, Világgazdaság, 2000 június 23, p. 2

fejlettségbeli különbségek enyhítését célzó programok az EU-ban középpontba. Már kialakultak az kelet-és közép európai országokat is magukba foglaló Eurorégiók.

A bővüléssel a kelet-és közép-európai országok és az EU-tagországok közös határain elhelyezkedő régiók kiemelkedő jelentőségre tesznek szert. Ilyen megfontolásból (is) az EU-tagországok határmenti régióira vonatkozó megállapítások és fejlemények külön jelentőséggel bírnak. Az Európai Szakszervezeti Szövetség az EURES (határmenti eurorégiókbeli) szociális partneri viszony létrehozását kezdeményezték. Ennek részletei hangoztak el a szakszervezeti euro tanácsadók szemináriumán, 2000 áprilisában Luxembourgban, és található az erről készített jelentésben.⁶

Egyebek mellett az euro-tanácsadók olyan feladatot kapnak, amely arra vonatkozik, hogy a határmenti mobilitást gátló tényezőket feltárják.

2. A osztrák-magyar határmenti munkaerőmozgás sajátosságai

A Magyarországgal határos Burgenland az egyik legalacsonyabb munkanélküliségi rátával rendelkező régió az Európai Unióban. Ez azt jelenti, hogy a rendelkezésre álló szabad munkaerő lesz az új beruházások korlátja. Burgenland természetes folytatása a - beruházások szempontjából is - a magyarországi Dunántúl lenne. Ugyanakkor Magyarország nyugati megyéiben is a dinamikus fejlődés, ipartelepítés révén a munkanélküliségi ráta lecsökkent, még az európai átlagnál is kedvezőbb 3,9 % és 6,5 % közötti (2202). Ez azt eredményezte, hogy több foglalkoztatási ágban, szakmában munkaerőhiány keletkezett. A hiányzó munkaerőt nem sikerült az ország azon részéből átirányítani, ahol nagyon magas a munkanélküliségi ráta. Ez bizonyítja, hogy a biztos munkahelyért - aránylag jó keresetért - sem hajlandók a magyar munkások feladni a család közelségét, a megszokott környezetet. Az áttelepüléshez szükséges mobilizációs források sem nem állnak rendelkezésre.

Tehát úgy tűnik, hogy ahol a munkaerő rendelkezésre áll, azt a térséget kell alkalmassá tenni az ipar odatelepítésére, munkahelyek létesítésére.

Ez nem azt jelenti, hogy a két ország között ne lenne munkaerő-áramlás.

Egyrészt az EU-ban keresett hiányszakmákban, másrészt a határ közelsége végett elkerülhetetlen egy szabályozott keretek közötti munkaerő-áramlás.

⁶ Trade Union Euro Advisors Seminar, Luxembourg, 7 April 2000, Report, www.etuc.org

Jelenleg is több lehetőség adódik a magyar munkaerő számára, hogy Ausztriában keressen munkát. Ezek a lehetőségek fokozatosan bővülnek és előbb-utóbb el kell jutni addig, hogy ne kelljen feketén munkát vállalni és ne kelljen feketén foglalkoztatni.

Jelenlegi állapot: osztrák-magyar határmenti foglalkoztatás

a) Engedéllyel történő foglalkoztatás

Két ország közötti egyezmény alapján

hivatalos munkavállalói engedéllyel / régebbi eredetű vendégmunkások - kb. 7000 - 8000 fő /

magyar-osztrák gyakornoki egyezmény 1999-től 600-900 fő

magyar-osztrák határmenti ingázói egyezmény / Nyugat-Dunántúl, Burgenland és Bruck-i járás/ 1200-1500 fő

A fentiek mellett Ausztria egyes tartományaiban *szezonális* munkavégzésre is adnak engedélyt a helyi munkaerőpiaci helyzettől függően. A kiadott engedélyekről nincs adat.

A gyakornoki és határmenti ingázói egyezményt ez idáig évente értékelték és az igényekhez közelítve módosítottak a keretszámokon. A táblázat alapján Ausztriában 220.300 fő külföldi dolgozik, ebből 5 % magyar. Így az engedéllyel foglalkoztatott magyar munkavállalók száma 2002.év elején Ausztriában mintegy 10000 fő, ebből 3800 fő Burgenland területén kapott munkalehetőséget. Azt hiszem, hogy ezek az egyezmények mindkét ország számára kedvezőek, megfelelő biztonságot, védelmet nyújtanak a munkavállalók és munkáltatók számára is. Megkockáztatom, hogy amíg ezen egyezmények nem léteztek, a magyar munkaerő egy része akkor is ott dolgozott, csak nem engedéllyel, ami mindenki számára hátrányos.

b) Fekete foglalkoztatás

A határmenti foglalkoztatásnak most is vannak olyan területei, amelyek az előbb felsorolt engedélyeken kívül esnek. Ez nem más, mint a fekete foglalkoztatás. Ezek közé a foglalkoztatási formák közé tartoznak a zömében szezonális munkák engedéllyel le nem fedett része, ahol sokszor jelentős létszámú munkavégzés folyik. Ilyen időszakos munkák

zömében a mezőgazdaság szezonmunkái, szüretelés, kukorica címerezés, zöldség-betakarítás, növényápolás, stb., vagy éppen a turizmusnál a vendéglátásban jelentkeznek.

Az utóbbi időben a szezonális munkák mellett megjelentek a nappali családgondozó, betegápoló, takarító, szociális gondoskodást adó munkakörök is, amelyek folyamatos elfoglaltságot adnak. Erre a területre a legkézenfekvőbb személyek, akik közvetlenül a határ mellett élnek, akár kerékpárral is elérhetik munkahelyüket, az osztrák családot, ahol több generáció él együtt, a fiatalok dolgoznak és ezidő alatt a magyar munkavállaló ellátja a gondozásra szoruló családtagot és a háztartást.

A szezonális munkáknak az a sajátossága, hogy rövid időn belül el kell végezni és aránylag nagy tömegű munkavállaló kell hozzá. A magyar munkaerő hajlandó arra, hogy ilyen rövid - 2-3 hét - időre összpontosítsa éves szabadságát és mintegy pillanat alatt a helyszínen legyen Ausztriában. Eddig ez mindkét fél számára előnyös volt. Az osztrák tulajdonos erre a rövid időre nem tud ilyen mennyiségű munkaerőt osztrák munkavállalókból toborozni és amennyiben nem végezteti el a munkát a rövid rendelkezésre álló időn belül, lényeges minőségi károsodás érheti a terméket, csak áron alul vagy egyáltalán nem tudja értékesíteni. A magyar munkaerő számára pedig egy biztos jövedelem-kiegészítést jelent, ami szükséges és jól jön a családi költségvetéshez. A két-három hét kellemetlenségeit is eltűri a számára jelentősebb jövedelem érdekében. Ugyanezt hivatalosan is végezhetné.

A feketén foglalkoztatásról nincsenek adatok. Lehetetlen felmérni, követni, ellenőrizni, szinte megfoghatatlan. A határátkelőknél rutinos megoldásokkal, feltűnés nélkül - nyakkendőben - kezeltetik utiokmányaikat. A munkásruhát és szerszámokat a helyszínen tárolják. Csak hallani lehet, hogy az osztrákok néha ellenőrzéseket végeznek, amikor a feketén foglalkoztatott henteseket a padláson bújtatják, a szüretelő munkások a fészerbe kerülnek, mobiltelefonos jelzés után a személygépkocsival tovább mennek, kivárik az ellenőrök távozását, és még különböző trükkökkel kerülnek ki az ellenőrzés szigorát.

Az osztrák munkáltató még biztatja is a feketén foglalkoztatottakat, hogy magasabb bért ad, mintha engedéllyel dolgoznának, mert elmondása szerint a járulékokat megfizetik. Így nem is ösztönzi a magyar munkavállalót, hogy hivatalossá tegye foglalkoztatását.

A szezonális jellegű munkák hivatalossá tételét meg lehetne oldani a községi, városi önkormányzatok engedélyeztetésével. A községekben nem titok, hogy ki alkalmaz

szezonálisan magyar vagy más munkaerőt. A helyi törvénykezésben kellene megoldani ennek hivatalossá tételét.

Az életben vannak olyan területek, munkák, amelyek nem köthetők naptári naphoz, nem rendszeresen jelentkeznek és a munkavégzés hosszúsága is kiszámíthatatlan, többségében egy-két óra, vagy egy-két nap.

Zömében ezek közé tartoznak pl. lakásfestés, mázolás, hétvégi takarítás, udvari segédmunkák, favágás, udvarrendezés, vakolat, cserépjavítás, vagy a különböző apró kerti munkák, ásás, fametszés, fűnyírás, öntözés.

Ezen a területen a legnehezebb a szabályozás, de jól átgondolva itt is meg lehetne találni a kompromisszumos megoldást, hogy ne kelljen fekete munkavállalóként megbújni a határállomáson, ne kelljen rejtegetni a szerszámot, a munkásruhát.

Nyugat-Pannónia Eurorégió foglalkoztatási munkacsoportja

A Nyugat-Pannónia Eurorégió foglalkoztatási munkacsoportjának egyik célja, hogy elősegítse Vas, Zala és Győr-Moson-Sopron megyék, valamint Burgenland tartomány között a munkaügyi együttműködést. Sikeres osztrák-magyar munkaügyi konferenciákat tartottak, valamint tető alá hozták a határ menti ingázó egyezményt. **Várhatóan 2002 második félévében megkezdődik a határ menti információs rendszer kialakítása, amely mindhárom nyugat-dunántúli megyét érinti. Ennek részét képezi majd egy szakértői akadémia létrehozása, az EU-ban bevált módszerek megismertetése, valamint az informatikai fejlesztés.** A foglalkoztatási munkacsoport – továbbá – áttekintette a migráció alakulását az eurorégióban. Áttekintették a munkaerő-közvetítés és a munkaerő kölcsönzés gyakorlatát is, s kiderült, hogy Ausztriában csak a munkaügyi hivatal végez közvetítő tevékenységet, míg a kölcsönzésnél mindkét oldalon azonos problémákkal küszködnek az illetékesek.⁷

Ausztria nem utolsósorban az ingázás erősödésére számít. Az osztrákok és a németek sem attól tartanak, hogy milliók jönnek majd – mondta Richter Sándor, a bécsi székhelyű Nemzetközi Gazdasági Összehasonlítások Intézetének magyar referense-, hanem a határhoz közel eső régiókból esetleg elinduló “ingázás” vet fel aggodalmakat. Osztrák viszonylatban

⁷ A szükségesnél is kisebb a migráció, Vas népe, 2002 március 27.

azonban ez ellen szól, hogy Nyugat-Magyarország és Pozsony és környéke is dinamikusan fejlődik, továbbá Ausztria Szlovéniához közeli határvidékén viszont nincs erős vonzáskörzet.⁸ Az osztrák félelmeket támasztotta alá a bécsi kormány megrendelésére osztrák szakértők által készített és 2000 májusában Brüsszelben bemutatott tanulmány, amely szerint Ausztria, tipikus "ingázó ország", és a munkaerőpiaci liberalizálást követően az első öt évben 110 ezerre emelkedhet a határ túloldaláról átjárók száma, 10 éves viszonylatban pedig akár 200 ezret is elérheti a számuk.^{9 10}

Heinz Fassmann és Rainer Münz "Migration Challenges in Central and Eastern Europe 2002 Review"-beli elemzése szerint bizonyos határmenti régiókban – így Szlovénia, Nyugat-Magyarország és Szlovákia gazdagabb nyugati részein - a migráció munkaerőhiányt fog eredményezni, mert az emberek a jobban fizető nyugati oldalon fognak munkát vállalni.¹¹

3. Dilemmák

Az elemzések alapján a következő dilemmák vetődtek fel:

Mi lenne célszerű a jövőben? Megszorító vagy liberális magatartás az osztrák és/vagy magyar döntéshozók részéről?

Fellelhetők-e közös érdekek a) a két ország között, b) a két ország (határmenti) vállalkozói és a munkavállalók között, és ezek melyek? Kimutathatók-e kimondott érdekellentétek, és ezek melyek?

Milyen irányba lenne célszerű a határmenti (migrációs, munkaerőpiaci) politikák alakítása?

Az érdekközösség alapján milyen célokat kellene kitűzni, s ezeket milyen Eurorégiós projektekkel lehetne elősegíteni?

Milyen eszközök állnak rendelkezésre a fennálló praxis legálissá tételére, kik és mit tehetnek ennek érdekében?

⁸ Zipernovszky, Kornél, nem fenyeget veszéllyel a munkaerő vándorlás az EU bővítése után, Magyar Hírlap, 2001.04.14.

⁹ Bécs ingázók százezreitől tart, Magyar Hírlap, 2000 május 11.

¹⁰ Megalapozatlan osztrák félelmek, Magyar Hírlap 2000 május 12

¹¹ 2020-ig 3-5 millióan költözhetnek Kelet-Európából a nyugati részre

Mellékletek

Arató Krisztina: Munkaerő-vándorlás Magyarországról az Európai Unióba

1998. március 31-én megkezdődtek a hivatalos tárgyalások Magyarország és az Európai Unió között Magyarország Uniós csatlakozásáról. Ez az esemény azon nagyívű politikai-gazdasági fordulat végső lépcsőfoka, amely Magyarországot a keleti integrációtól (KGST) a fejlett Nyugat, a világgazdaság egyik legfontosabb centruma, az EU felé közelítette. A tárgyalások jelenleg is zajlanak, Magyarország jogrendszerét, gazdasági, illetve szociális viszonyait fel kell mérni, illetve lehetőség szerint fel kell arra készíteni, hogy a lehető legkisebb megrázkódtatással menjen végbe a csatlakozási folyamat. A tárgyalások lefolytatása a kezdetek, vagyis a politikai deklarációk megtétele óta aprólékos munkát igényel - több tucat területen kell tételesen megvizsgálni a magyar, illetve a teljes egészében átveendő Európai Uniós joganyag (az *acquis communautaire*) kompatibilitását, a magyar ágazatok felkészültségét az uniós viszonyok befogadására, illetve viszont, az EU felkészültségét a Magyarország csatlakozása folytán felmerülő kihívásokra.

Az Európai Unió szempontjából két terület tűnik különösen problematikusnak a magyar csatlakozással kapcsolatban: a mezőgazdaság és a munkaerő-vándorlás. Mind egyes tagállamok, mind a tárgyalásokat az EU részéről vezető Európai Bizottság képviselői gyakran hangoztatják ezen két ágazattal kapcsolatos aggályaikat, és kilátásba is helyezték, hogy esetleg derogációk várhatóak ezeken a területeken.¹²

Az alábbi tanulmányban meg kívánom vizsgálni, hogy a munkaerő-vándorlással kapcsolatos uniós félelmek reálisak-e, valóban elárasztja-e a magyar (és a közép-kelet-európai) munkaerő

¹² A derogáció azt jelenti, hogy a csatlakozási okmány életbe lépése után bizonyos területeken késleltetéssel lépnek életbe az Európai Unió jogszabályai. Derogációt mindkét fél kérhet a tárgyalások folyamán.

az EU munkaerőpiacát. A tanulmány első részében szükségesnek tartom néhány, a témát érintő kulcsfogalom meghatározását (migráció, szociális dömping), illetve az Európai Unió kapuin belüli szabad munkaerő-vándorlás kialakulásának rövid jellemzését. A második részben összefoglalom a jelenleg Magyarországról az Európai Unióba áramló munkaerő-vándorlás jogi körülményeit. A harmadik fejezetben két nemzetközi és egy magyar vizsgálat alapján igazolom előzetes feltételezésemet, miszerint a magyar migrációs potenciál¹³ messze nem olyan fenyegető az EU számára, mint ahogy azt gyakran gondolják.

1. Migráció és szociális dömping - és az Európai Unió

1.1. A migráció kifejezést több értelemben is szokás alkalmazni. Használatos egyrészt a menekültügyben, vagyis a lakóhelyüket tartósan, politikai, gazdasági, illetve egyéb okokból elhagyó, és oda visszatérni nem kívánó emberek mozgásának jellemzésére, másrészt pedig a munkavállalási célból különböző időtartamra külföldre távozó állampolgárok esetében. A jelen tanulmányban ezen utóbbi jelenséggel foglalkozom, így migráción is csak a foglalkoztatással kapcsolatos külföldi tartózkodást értem.

Ezen belül a migráció fogalmának három kategóriája létezik.¹⁴ *Emigrációnak* nevezzük azt a jelenséget, amikor valamely állampolgár elsősorban munkavállalási célzattal el kívánja hagyni hazáját, és nem kíván oda visszatérni. Hosszútávú munkaerővándorlásnak (*long-term temporary labour migration*) nevezzük azt, amikor valaki hosszabb időtartamon keresztül (néhány évig) külföldön munkát vállal. Rövid távú munkaerővándorlás (*short term labour migration*) a határmenti munkavállalás egy másik országban, illetve a szezonális és az alkalmi munka külföldön.

¹³ Sík Endre meghatározása szerint a migrációs potenciál egy ország (vagy egy kisebb társadalmi, illetve regionális csoport) népességének térbeli mozgás, költözés iránti szándékának erősségét fejezi ki. Lásd Sík, Endre: Migration Potential in Contemporary Hungary. Strategic Task Force for European Integration, Workgroup 10, Budapest, 1997. Kézirat. (Magyarul megjelent: Sík, Endre: A migrációs potenciál a mai Magyarországon. In: Európai Tükör, 1998. III. évf., 2. szám, pp. 84-106.)

¹⁴ Migration Potential in Central and Eastern Europe. IOM International Organisation for Migration. Technical Cooperation for Europe and Central Asia. Vienna, 1998. p.9.

Az Európai Közösségben a személyek szabad mozgása, mely feltételezi a szabad külföldi (EK-n belüli) munkavállalást is, az Egységes Európai Okmány (Single European Act) elfogadásával kezdődött 1987-ben. A négy szabadság (árak, szolgáltatások, tőke és munkaerő) az egységes vagy közös piac megvalósításának feltétele, melyet az Okmány (mely az EGK-t alapító Római Szerződés első módosítása volt) 1992 végéig tervezett megvalósítani. Bár a képzettséget bizonyító diplomák, bizonyítványok kölcsönös elismerésének harmonizációja még húzódik, továbbá problémát jelent a munkavállaláshoz kapcsolódó társadalombiztosítási rendszerek és nyugdíjrendszerek kompatibilitása is, mégis azt mondhatjuk, hogy sokkal kevesebb problémával néz szembe egy EU-n belüli migráns munkavállaló, mint a külföldön dolgozók bárhol máshol a világon. Jelenti -e ezt azt, hogy a kedvező jogi körülmények miatt tömeges a munkerővándorlás az Európai Unió tagállamai között? A válasz a kérdésre egyértelmű *nem*. 1998-as adatok szerint az uniós állampolgárok csekély mértékben veszik igénybe a szabad munkerő-áramlás által nyújtott lehetőségeket: a munkaképes korú lakosság kevesebb, mint 2%-a vállalt munkát egy másik tagállamban, és a rövid távú munkaerővándorlás, vagyis a határokon túli ingázás is csak a munkaképes korú lakosság 3,5%-át érinti.¹⁵ Ezen utóbbi adat is inkább azt jelzi, hogy a tradicionális gazdasági egységek újra működésbe lépnek a határok megszűnése óta - ilyen például a francia-német határ, illetve ilyen lehet a magyar csatlakozás után az osztrák Burgenland és Nyugat-Magyarország.

Miért fontos bizonyítani az Európai Unión belüli migráció csekély voltát akkor, amikor a magyar munkaerő migrációs potenciálját vizsgálom? Mert Magyarországra is az európai munkerővándorlási trendek érvényesek. A magyar munkavállalók előtt a jogi akadályokon kívül hasonló nyelvi, kulturális és tradicionális akadályok tornyosulnak, mint amikor egy EU-állampolgár vállal munkát egy másik tagállamban. Általában az európai munkerő mobilitását

¹⁵ Laky, Teréz: Main Trends in Labour Demand and Supply. Labour Research Institute. Yearly Labour Market Report. Budapest, April 1998. p.32.

az Egyesült Államokkal szokták összehasonlítani, ahol a migránsok aránya az 5%-ot is megközelíti. Ott azonban ennyire eltérő kulturális és nyelvi akadályok nincsenek.

1.2. A szociális dömping jelensége széles körben ismert, elterjedt, és rendkívül sokszor kritizált fogalom. Alapja, hogy a különböző országok eltérő szintű szociális, illetve jóléti rendszereket építettek ki. Ezen intézmények fenntartása sokba kerül, így megdrágítja a munkaerő-költségeket a munkaadók számára, akiknek természetesen a bérköltségek minimalizálása az érdekük. A szociális dömping fogalma azt feltételezi, hogy természetes érdekeiket követve a gyártók az alacsonyabb bérköltségű régiók felé mozdulnak el, a munkaerő pedig a magasabb szintű szociális ellátást biztosító térségek felé áramlik.¹⁶ A feltételezés mindkét irányban eltúlzott. A munkaadók - akik sokkal mozgékonyabbak, mint a munkaerő - nemcsak a bérköltségek miatt helyezik át gyártókapacitásaikat, bár ez a tényező is kétségtelenül szerepet játszik az ilyen döntésekben, hanem ezzel együtt egyéb költségtényezők kombinált hatásaként. A munkaerő pedig általában sokkal kevésbé mobilis, mint ahogy azt a szociális dömping fogalma feltételezi.

Ez az elképzelés nyilvánvalóan alapja annak a félelemnek, amely az Európai Uniót jellemzi a magyar (és tegyük hozzá: a többi csatlakozni kívánó közép-kelet-európai ország) munkavállalóival kapcsolatban. A feltételezett - és gyakran ki nem mondott - folyamat kicsit leegyszerűsítve a következő: a csatlakozás után a felszabadított határokat kihasználva, magasabb bérek reményében a magyar (és a közép-kelet-európai) munkerő elárasztja a jelenlegi tagállamok munkaerőpiacát és kiszorítja onnan a hazai munkaerőt. Korábban is volt azonban példa arra az Európai Közösségek kibővüléseinek történetében, hogy jóval gyengébb gazdasági feljetttségű országok, régiók csatlakoztak, jelentős bérszínvonal-különbségekkel.

¹⁶ Lásd még Farkas, Orsolya: Az Európai Unió szociális joga és szociálpolitikája. JATE Press - Grimm Könyvkiadó, Szeged, 1998. pp. 51-55.

1. táblázat Bérek összehasonlítása az Európai Unióban

	Órabér ECU-ben	Nyugat-Németországhoz hasonlítva
Nyugat-Németország	24,76	100
Belgium	20,47	83
Dánia	20,3	82
Ausztria	20	81
Svédország	19,56	79
Finnország	19,55	79
Hollandia	18,7	76
Luxemburg	18,06	73
Kelet-Németország	16,7	67
Franciaország	16,14	65
Olaszország	14,62	59
Spanyolország	12,59	51
Nagy-Britannia	11,88	48
Írország	11,73	47
Görögország	7,38	30
Portugália	5,15	21

Forrás: Thilo, Sarrazin: Der Euro. Chance oder Abenteuer? Bundeszentrale für Politische Bildung. Bonn, 1998. p. 224.

A táblázatból kitűnik, hogy bérszínvonalát tekintve Görögország és Portugália van a leginkább lemaradva, hiszen ha 100 százaléknak vesszük a nyugat-német béreket, akkor a görög bérek 30, a portugál bérek pedig 21 százalékon állnak. Ezen 1998-as adatokból két következtetést vonhatunk le. Egyrészt, hogy bár megmaradtak a bérkülönbségek az uniós tagállamok között, nem következett be olyan mértékű munkaerő-vándorlás a szegényebb és a gazdagabb országok között, amelyre a szociális dömping jelensége alapján számítani lehetett volna. Láthatólag felesleges volt tehát az a 7 évig tartó derogációs időszak, amely megakadályozta például a portugál munkavállalók belépését a többi tagállam munkaerőpiacára. Másrészt a fenti adatsor bizonyítja, hogy majdnem 15 éves EK-tagság sem semlegesíti a belépéskor fennálló bérszínvonal-különbségeket, amely sokszor elhangzik, elsősorban a sajtóban, a magyar várakozások taglalásakor.¹⁷

¹⁷ 1996-os adatok szerint amennyiben a magyar órabért 1 egységnek vesszük, akkor a nyugat-német bérek színvonala 9,54 egység. Lásd supra 4. lábjegyzet, p.86.

2. Magyar munkavállalók az EU-ban: jogi körülmények

A magyar állampolgárok Európai Unió tagállamokban való tartózkodását, illetve az ottani munkavállalást egyrészt az Európai Unióval kötött társulási szerződés (hivatalos elnevezése: Európai Megállapodás, 1991. december 16.)¹⁸, másrészt a tagállamokkal kötött kétoldalú megállapodások szabályozzák.

Az Európai Megállapodás munkavállalókra és egyéni vállalkozókra (*self-employed*) vonatkozó rendelkezései nagyon röviden és részlegesen szabályozzák a munkavállalást, a cégalapítást és a szolgáltatást. A társulási szerződés nem hivatkozik a Római Szerződés személyek szabad mozgására vonatkozó rendelkezéseire, és így *nem* ismeri el a magyar állampolgárok automatikus munkavállalási vagy letelepedési jogát az EU tagállamaiban. A Megállapodás 41. cikke bátorítja a tagállamokat a jelenlegi kétoldalú munkavállalással kapcsolatos megállapodások fenntartására, illetve további hasonló megállapodások megkötésére. A Közösség, illetve a Megállapodás által létrehozott Társulási Tanács a későbbiekben megvizsgálja a további munkavállalási lehetőségeket, illetve a munkaerő szabad áramlásának előmozdítását a szerződő felek gazdasági fejlődésének, illetve a Közösség foglalkoztatási viszonyainak fényében, és ajánlásokat tesz a tagállamok felé, de ez csupán lehetőség, és semmi esetre sem kötelező sem az Unió, sem a tagállamok számára.

Az Európai Megállapodás 52. cikke szerint, azon magyar vállalatok amelyek bejegyeztetik magukat vagy leányvállalatukat egy EK tagállamban, foglalkoztathatnak közösségi és magyar állampolgárokat is, feltéve, ha a magyar munkavállaló, akit a közösségi vállalat foglalkoztat, kulcspozíciót tölt be. Ez a rendelkezés lehetőséget ad az "indirekt foglalkoztatásra", bár egyelőre nem növekedett a magyar munkavállalók aránya az EU-ban ennek következtében.¹⁹

¹⁸ Lásd 1994. évi 1. törvény.

¹⁹ Lásd még Trends in International Migration. SOPEMI Continuous Reporting System on Migration. Annual Report, 1998. edition. Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD, Paris, 1998, pp. 73-74.

Magyarország néhány EU-tagállammal kétoldalú szerződést kötött a magyar munkavállalók ottani foglalkoztatásáról. Magyarország Ausztriába eredetileg évente 20.000 főt, Németországba 10.000 főt küldhetett, ezen keretszám azonban Németország esetében az ottani munkanélküliség növekedésével fordított arányban csökkent (jelenleg kb. 6.000 főben határozták meg a keretet, és nincs teljesen kihasználva). További, inkább szimbolikus jelentőségű megállapodás van érvényben Írországgal (12 magasan képzett egyéni munkavállaló), Luxemburggal (20 fő), illetve nemrégiben kötött szerződést Magyarország Hollandiával egy gyakornok-csere program keretében.

A Németországban legálisan dolgozók közül legtöbben a fémfeldolgozó- és az építőiparban dolgoznak, míg Ausztriában az építőipar után a vendéglátóipar és a mezőgazdaság szívja fel a legtöbb magyar munkaerőt. Összességében a legális külföldi munkavállalás a foglalkoztatott magyar lakosság kevesebb, mint 1%-át érinti, mely a fent említett szerződéses kereteken kívül magában foglalja azt a néhány száz magasan képzett értelmiségit, akik külföldi egyetemeken, kutatóintézetekben, illetve multinacionális vállalatoknál dolgoznak Európában, illetve Európán kívül.²⁰

3. Akarnak-e a magyarok külföldön dolgozni?

A fogalmak, elvárások és jogi körülmények tárgyalása után érdemes felidézni azon nemzetközi és magyar vizsgálatokat, melyek tudományos módszerekkel felmérték a magyar munkavállalók külföldi munkavállalási hajlandóságát.

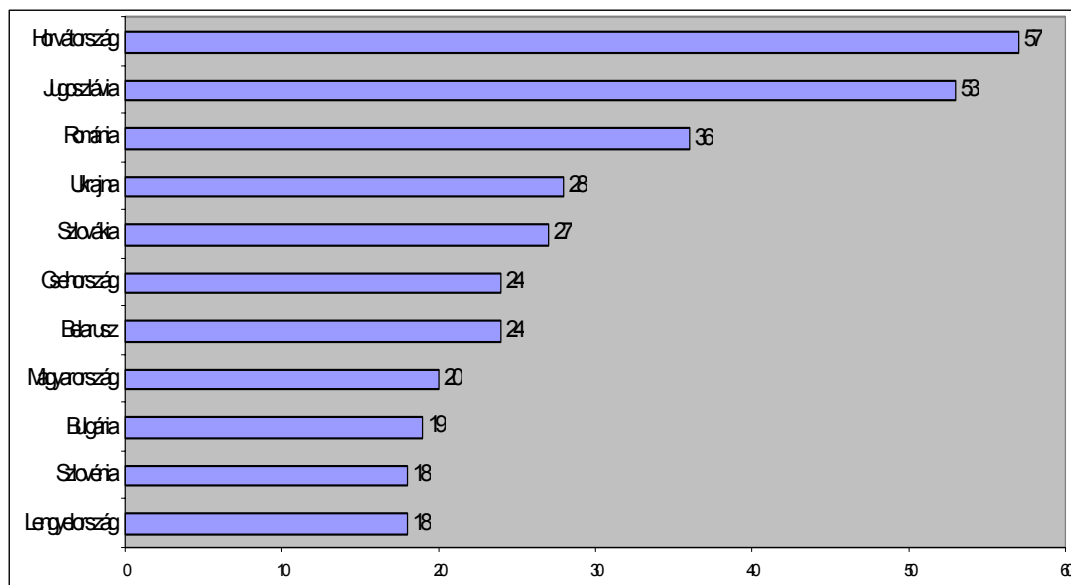
A fentiekben hivatkozott összehasonlító Közép-Kelet Európa migrációs potenciáljára koncentráló vizsgálat, melyet az International Organisation for Migration készített²¹, kifejezetten a nyugat-európai aggodalmak valóságtartalmának mérését célozta. Magyarország

²⁰ Lásd supra 4. lábjegyzet, pp. 32-33.

²¹ Lásd supra 3. lábjegyzet.

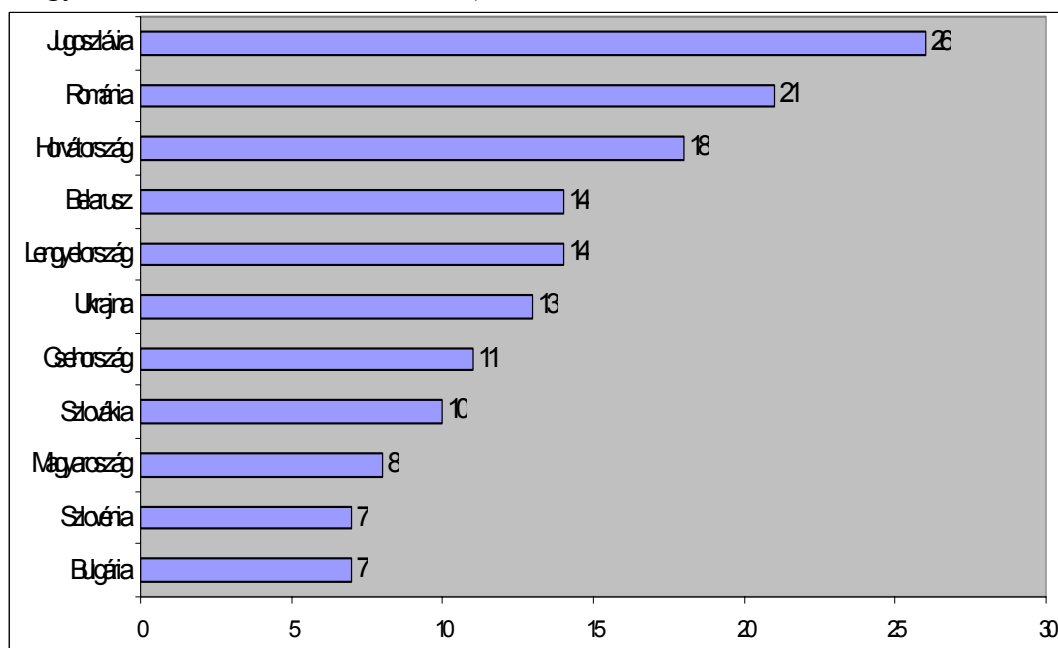
esetében 1.000 fős mintavétel alapján, interjú formájában készült a vizsgálat a teljes felnőtt lakosság körében.

2. Táblázat: Szeretne Ön néhány évig külföldön dolgozni? (Azon válaszadók, akik a "valószínű" és a "nagyon valószínű" válaszokat adták)

Forrás: Migration Potential in Central and Eastern Europe. IOM International Organisation for Migration, 1998. p.19.

3. Táblázat: Szeretne Ön végleg külföldre költözni? (Azon válaszadók, akik a "valószínű" és a "nagyon valószínű" válaszokat adták)

Forrás: Migration Potential in Central and Eastern Europe. IOM International Organisation for Migration, 1998. p.19.

A 2. és 3. táblázatokból látható, hogy Magyarország esetében meglehetősen magas számokat eredményezett a vizsgálat. A hosszú távú külföldi munkavállalásra a megkérdezettek 20%-a adott pozitív választ, a végleges külföldre költözés kérdésére pedig a minta 8%-a. Ezek nagyon magas adatoknak tűnnek, bár hozzá kell tennem, hogy a vizsgálatához csatolt kérdőív meglehetősen általános kérdéseket tartalmaz, és igen rövid. Nem kérdőjelezném meg a fenti adatok valóságtartalmát, ha a vizsgálat egy, kifejezetten Magyarországra vonatkozó adatsora nem hozott volna lényegesen eltérő eredményeket.

4. Táblázat: Milyen előkészületeket tett ön külföldi tartózkodása előkészítésének érdekében? Magyarország. (a teljes minta százalékában)

Előkészületek	Százalék
Idegennyelvet tanult	13
Képzettséget szerzett	10
Informálódott	8
Felvette a kapcsolatot valakivel	6
Munkára jelentkezett	4
Engedélyért folyamodott	3
Egyéb előkészületek	2
Lakás keresett külföldön	2
Eladta tulajdonait	0

Forrás: Migration Potential in Central and Eastern Europe. IOM International Organisation for Migration, 1998. p. 37.

Az ugyanezen vizsgálatból származó 4. táblázat adatai azt mutatják, hogy a külföldi munkavállalás lehetőségéről egyáltalán információt a megkérdezettek 8%-a szerzett, és 4%-uk jelentkezett valamilyen munkára. A tényleges előkészületekről készült felmérés tehát azt jelzi, hogy a minta 4-8%-a foglalkozott igazából a külföldi tartózkodás lehetőségével komolyabban. Az adatokból maga a tanulmány is a következő következtetést vonja le:

"Nem sok magyar szeretne emigrálni. Magyarország legfőbb migrációs potenciálja a rövid távú külföldi munkavállalás. A legvonzóbb országok számukra Németország és Ausztria, és

erre legfőbb indokuk a jobb jövedelem és a jobb életkörülmények. A magyaroknak jelentős kapcsolataik vannak mind Közép-Kelet-Európában (bár ezekbe nem szívesen mennének), mind a nyugati országokban. A magyarok meglehetősen optimisták a saját országukban található körülményekkel kapcsolatban, mely arra készítheti őket, hogy maradjanak. Számukra a "húzó" tényezők²² fontosabbak a saját országukkal szemben érzett elégedetlenségnél."²³

A második említendő vizsgálat az OECD állandó migrációs figyelőszolgálat, a SOPEMI 1998-as éves jelentése.²⁴ Jelentősége van a felmérés pusztán szerkezetének is, vagyis hogy ezen vizsgálat nem tartalmaz adatokat a Magyarországról kiáramló népességről, csak egyetlen összefüggésben, a hangsúlyt a Magyarországra beáramló népességre helyezi.

5. Táblázat: Külföldi tartózkodók, akik közép- és kelet-európai országok állampolgárai kiválasztott OECD országokban (ezer)

	Ausztria 1991	Belgium 1996	Dánia 1996	Finnország 1996	Franciaország 1996	Németország 1996
Bulgária	3,6	0,7			0,8	36
Volt	11,3	0,8			2	29,6
Csehszlovákia						
Magyarország	10,6	0,9		0,4	2,9	55,7
Lengyelország	18,3	5,7	5,3	0,7	46,3	283,4
Románia	18,5	2,2	1,1		5,7	100,7
Volt	2,1	2,6	2,6	17	4,3	54,3
Szovjetunió						
Volt	197,9	8,1	32,2	4	52,5	1296,7
Jugoszlávia						
Összes külföldi	517,7	911,9	237,7	73,8	3596,6	7314
Az említett országok, mint az összes külföldi százaléka	50,7	2,3	17,4	29,9	3,2	25,4

²² "Húzó" tényezőnek (*pull factor*) nevezi a tanulmány azon vonzerőt, amellyel a fejlettebb térségek vonzzák a munkavállalókat, és "taszító" tényezőnek (*push factor*) a rossz életkörülmények azon összességét, amely országra elhagyására készíti az állampolgárt.

²³ Lásd supra 3. lábjegyzet, p. 39.

²⁴ Lásd supra 7. lábjegyzet. Mivel Magyarország 1996. május 7-e óta tagja az OECD-nek, ezért a vizsgálat Magyarországra vonatkozó adatokat is közöl.

Forrás: Trends in International Migration. Continuous Reporting System on Migration. SOPEMI. Annual Report 1998. OECD, Paris, 1998. p. 48.

Az 5. táblázat az egyetlen olyan adatsor, amely a régióból a fejlettebb OECD-országokba áramló népességről közöl összehasonlító adatokat. Kiderül (amelyet már az előző vizsgálat is feltételezett az interjúk alapján), hogy a magyarok számára a legnépszerűbb nyugat-európai országok Ausztria és Németország. Látható azonban az is, hogy nem feltétlenül a magyarok jelentik a legjelentősebb problémát ezen országok számára, hiszen sokkal nagyobb arányú népesség áramlik Nyugat-Európába Lengyelországból, Romániából, a volt Jugoszlávia területéről, stb.

A harmadik vizsgálat magyar kutatási eredményeket tartalmaz. Szerzője Sík Endre, aki rendszeresen vizsgálja a magyar migrációs potenciált, 1997-ben készült tanulmányában elemzi az 1993/94 és 1997 közötti változásokat a magyarok munkaerővándorlási hajlandóságában.²⁵

6. Táblázat: Migrációs potenciál típus szerint és összesítve 1993, 1994 és 1997 (a teljes minta százalékában)

	Rövidtávú külföldi munkavállalás	Hosszútávú külföldi munkavállalás	Emigráció	Összesített migrációs potenciál
1993 (n=3978)	4,3	2,7	1,4	6
1994 (n=3760)	3,8	2,7	1,3	5,3
1997 (n=2848)	3,7	2,8	1,5	5,9

Forrás: Sík, Endre: Migration Potential in Contemporary Hungary. Strategic task Force for European Integration. Workgroup 10. Budapest, 1997. Kézirat. p. 18.

A 6. táblázat megmutatja, hogy a vizsgált népesség kb. 6%-a tervez tartósabb, munkavállalási célzatú külföldi tartózkodást, és ez az adat kevés változást mutat a kilencvenes évek során. Ez a végeredmény megfelel a fent idézett International Organisation for Migration idézett

vizsgálatának eredményeinek, melyet a 4. táblázatban idéztem. A nemzetközi és magyar vizsgálatok hasonló eredményei tehát egybevághóak, így meggyőzőek.

Sík Endre felmérése elemzi továbbá a külföldre dolgozni készülő szociológiai karakterét. Az adatok szerint nagy a férfiak aránya, viszonylag fiatalok a potenciális migránsok, módosabbak és magasabban képzettek az átlagnál. Ezen felmérés végkövetkeztetése is az, hogy a külföldi munkavállalás ezen népesség számára nem létkérdés, a jobb életkörülmények megteremtése vonzza őket, de nem elkeseredettségükben indulnak neki a nagyvilágnak, tehát az IOM vizsgálati eredményeiben is talált úgynevezett "húzó" tényezők az erősebbek esetükben.

4. Következtetések

4.1. Az előzetesen feltett kérdésre, vagyis hogy várható-e nagyarányú munkerő-vándorlás Magyarországról az Európai Unió tagállamai felé, azt válaszolhatjuk, hogy a jelenlegi adatok tanúsága szerint nem. Az idézett magyar és nemzetközi empirikus vizsgálatok azt mutatják, hogy a munkaképes korú lakosság csekély része vonzódik külföldre, és még kevesebben (a munkaképes korú lakosság 1%-a) tettek konkrét lépéseket a külföldi munkavállalás megszervezése érdekében. A jövőbe persze nem láthatunk, nem jósolhatjuk meg, hogy a csatlakozási okmányok életbe lépésekor (illetve a munkavállalási korlátok feloldásakor) hányan fogják kihasználni a munkavállalás adminisztratív akadályainak megszűnését, de a jelenlegi vizsgálatok eloszlatni látszanak az uniós félelmeket.

4.2. A munkavállalás és az emigráció célországai közül eddig nyilvánvalóan csak az Európai Unió tagállamait említettük, hiszen a tanulmány alapvető kérdése az EU-ba irányuló magyar munkavállalási hajlandóság jelenlegi állapota. Meg kell említenünk azonban, hogy a munkavállalás, de főleg az emigráció célországai a magyar migráns népesség számára

²⁵ lásd supra 3. lábjegyzet.

nemcsak Nyugat-Európa. Az International Organisation for Migration már idézett vizsgálata²⁶ szerint a rövidebb, illetve hosszabb távon külföldön dolgozni kívánók között valóban leginkább Németország, illetve Ausztria a legfontosabb célország, de a listán előkelő helyet foglal el a tengerentúl, az Egyesült Államok, illetve Kanada is. A tartósan külföldre települni szándékozók közül (akiknek az aránya, mint már korábban említettem, igen csekély) Németország a legnépszerűbb célország, de második helyen az Egyesült Államok, Kanada, Ausztrália és Új Zéland szerepel. Nem szabad figyelmen kívül hagyni tehát, hogy az esetleges munkaerő, illetve népesség-mozgásnak nemcsak Nyugat-Európa lehet a célterülete.

4.3. Mindazon adatok, vizsgálatok, illetve következtetések, amelyeket a fentiekben említettem, a legális munkavállalásra vonatkoznak. Az illegális, vagy "fekete" munka azonban ismert szerte Európában, és természetesen létezik illegális munkaerő-vándorlás is.²⁷ Ezen jelenség mérése, feltérképezése azonban a dolog természetéből adódóan lehetetlen, hiszen mind a munkavállaló, mind pedig a munkaadó érdeke a hatóságok kizárása ezen alkuból, tehát az empirikus kutatások számára is gyakorlatilag követhetetlen a jelenség. Ebből következik, hogy mind a nemzeti törvényhozás, mind pedig az uniós szintű szabályozás majdnemhogy tehetetlen az illegális munkaerő-vándorlással szemben, hiszen a kétoldalú alkuhoz csakis egy olyan munkavállaló szükséges, aki hajlandó illegális munkát vállalni, és kell egy olyan munkaadó, aki olcsó munkaerőt keres, és aki vállalja ennek esetleges következményeit. Az illegális munkaerő-vándorlás tehát akár tagja Magyarország az Európai Uniónak, akár nem, akár életbe léptetnek derogációt ebben a kérdésben, akár nem, létezik, és ebbe a hatóság csak úgy avatkozhat bele, hogy a gyanúsabb munkahelyeken gyakrabban folytat ellenőrzést. Ez azonban nem az Európai Unió kompetenciája, hanem a tagállamoké.

²⁶ Lásd supra 4. lábjegyzet, p. 38.

²⁷ Lásd továbbá Sik, Endre: Magyarok az osztrák munkaerőpiacon. ISM Munkaügyek Munkabizottsága, 1998. kézirat.

Borbély Szilvia: EU bővítés és a munkaerő migrációja

Irodalomfeldolgozás

Az EU bővítéstől a munkaerőpiaci következmények miatt tartó országok - különösen Ausztria - legtöbbször a kelet-európai munkaerő bérkülönbségekből eredő tömeges inváziójára, illetve az olcsó kelet-európai munkaerő tökevonzó (relokációs) képességére hivatkoznak.

Brüsszeli körökben eredetileg olyan vélemény alakult ki, hogy a munkaerő szabad mozgása elé nem kellene akadályokat gördíteni általában, csak a Németország és Ausztria felé irányuló mozgást kellene ideiglenesen fékezni.²⁸ Ausztria javasolta a keleti munkaerő szabad áramlásának átmeneti korlátozását is. Martin Sajdik osztrák EU-nagykövet által megfogalmazott fenntartások azon alapulnak, hogy:

- Ausztria négy tagjelölttel határos.
- Az osztrák nagyvárosok többsége a "keleti" határszakasz közelében fekszik.
- A térségben ötmillió potenciális ingázó található.
- A csatlakozást követő tíz évben mintegy 200 ezer bevándorló választhatja Ausztriát, elsősorban a bérek terén fennálló négy-hatszoros különbségek miatt.²⁹

Az osztrák kormány által készített tanulmány hangsúlyozza, hogy a bővítés következő szakaszára vonatkozóan nem szabad következtetéseket levonni a korábbi bővítésekből. Ugyanis - legalábbis Ausztria esetében - az ingázás jelentősen megkülönbözteti a helyzetet az 1986-tól, amikor a korábban szintén nagy potenciális munkaerő kibocsátónak számító Spanyolország és Portugália csatlakozott az EU-hoz. A tanulmány szerint az összehasonlítás megalapozatlan, mert gazdasági és földrajzi szempontból nagy mértékben különböznek az előfeltételek. Ausztria munkaerejének pl. 77 százaléka él karnyújtásnyira a szomszédos országokhoz, miközben annak idején Franciaország és Spanyolország viszonylatába csak 12 százalék volt ez az arány.³⁰

Becslések

A 2000 júniusában a **hamburgi Európa-Alapítvány és a német Ford-Alapítvány** által megtartott konferencián elhangzott előrebecslés szerint a személyek szabad áramlásának bevezetése után az első évben 200 ezer ember lenne a nettó bevándorló, amelynek célterülete

²⁸ Michael Smith: EU expansion may trigger labour inflow, Financial Times, 2000 május 19.

²⁹ Világgazdaság, 2000 május 11, 1. oldal

³⁰ Bécs ingázók százezreitől tart, Magyar Hírlap, 2000 május 11.

az egész EU, s amely az EU lakosságának mindössze 0,1 százalékát teszi ki. Az előrejelzése szerint ez a szám - a belépést követő év utáni évtizedben a felére csökkenne, s a migráció mintegy 25 év alatt kiegyenlítetté válna. Azaz a jelenlegi EU lakossághoz képest a közép-és kelet-európai származásúak részaránya az elkövetkező 20 évben a jelenlegi 0,3 százalékról 1 százalékra nőne. Ezen belül Németországban kevesebb, mint 4 százalék, Ausztriában 15 százalék lenne.³¹

Az **Österreichische Nationalbank** elemzése szerint (Focus on Transition, 1/2000) mind az elméleti elemzések, mind gyakorlati alkalmazásuk azt mutatják, hogy a bővítés hosszú távon pozitív hatással lesz (az attól igencsak tartó) Ausztriára, hiszen a termelési tényezőknek egy optimálisabb allokációjára fog sor kerülni. Ez nem jelenti azt, hogy rövid távon ne kellene majd számolni a kiigazítás rövid távú költségeivel. Ausztria éppen azért van a bank elemzői szerint speciális helyzetben, mert hosszú távon lehet, hogy többet nyer majd a bővítéstől, mint a távolabbi országok, rövid távon viszont nagyobbak lesznek a kiigazításból származó költségei. A munkaerő migrációjának volumenét és akár a kelet-európai országokra, akár Ausztriára kifejtett hatását egyelőre azonban nehéz felmérni. Ugyanakkor az 1990-es évek elejének előrejelzését, amely szerint Kelet-és Közép-Európából feltételezhetően 20 milliós tömeg fog kiáramolni és elárasztani az Európai Uniót, mára már elvethetjük. Sőt, meg kell vizsgálni azt is, hogy az egyes (kelet-európai országokban végzett) felmérések során a kivándorlás deklarált intenciója valóságos-e vagy sem. Bizonyos mérésekkel kiszűrték, hogy rendkívül nagy a különbség a kivándorlás gondolatával csak elméleti szinten foglalkozó tömegek nagysága és a kivándorlás érdekében valóban lépést is tevő létszám között. Fassman és Hintermann pl. azt találta, hogy míg Csehországban, Magyarországon, Lengyelországban és Szlovákiában végzett felméréseik szerint elméletben összesen 10 millióan kacérkodtak a kivándorlással (közülük 2 millióan Ausztriát tekintették célországnak), addig valóságosan csupán 700 ezer főről van szó, s közülük 150 ezren célozzák meg Ausztriát (családtagokat is beleértve.). Walterskirchen és Dietz összesen 150 ezer fő kelet-európai ausztriai bevándorlóval számol, s felhívják a figyelmet arra a speciális rétegre, amely megtartja a kelet-és közép- európai országokban található lakhelyét és a bérek közötti különbségek kihasználása végett ideiglenes jelleggel megy el dolgozni a magasabb bérszínvonalú országokba (mint ahogy ezt pl. a határ mentén élő osztrákok is megteszik Németország irányába. Esetükben még a nyelv sem jelent korlátot).

³¹ Neue Zürcher Zeitung, 2000 június, in Német konferencia az EU-bővítés hatásáról, Alaptalan migrációs félelmek, Világgazdaság, 2000 június 23, p. ³¹

Walterskirchen, Diets, Wallace, stb. inkább ez utóbbi **vendégmunkás/ingázó réteg** nagyságától tartanak. Ezt a következőkkel indokolják: 5 millió kelet-és közép-európai él ingázó közelségben (azaz autóval 90 perc távolságra a nagyobb osztrák városoktól, Bécestől, Linz-től és Graz-tól.) Az ingázók a nyomott valutájú, alacsonyabb árszínvonalú országokban élnek, költenek, fizetésüket viszont euro-ban kapják, jobban járnak, mint a kiköltözők. Az említett osztrák kutatók 2005-ös illetve a 2015-ös munkaerőpiaci nyitástól függően, 23780 illetve 19570 ingázóval számolnak.

Az osztrák Munkáskamarák számára 1999-ben elkészített, de csak 2000-ben nyilvánosságra hozott elemzés szerint (szerző: Brücker et.al) az egyik fontos - és a gazdaságpolitikai megfontolások miatt nem elhanyagolható - megállapítás az, hogy bár a csatlakozással beindul a kelet-európaiak bevándorlási folyamata, de ez sokkal kevésbé intenzív lesz, mint amilyen bevándorlásokat a korábbi - a vendégmunkások beáramlására vonatkozó - nemzetközi munkaerő egyezmények eredményeztek Németországban (és Ausztriában).

Fontos téma az, **hogyan fog hatni a munkaerő inflow** az osztrák munkaerőpiacra? Ki fogja-e szorítani a beáramló munkaerő a jelenlegit (helyettesítési hatás) vagy a beáramlók új munkaköröket fognak betölteni (komplementaritás)? A növekvő munkaerő kínálat következtében csökkennek-e majd a bérek vagy sem, s ha igen, mely ágazatokban? *Több elemzés szerint is a magasabb bérek tovább nőnek, az alacsonyak viszont csökkennek, nő a bérek közötti különbség. A közepes szintűek viszont változatlanok maradnak.* Ez az érték egyes szakmákban és egyes vidékeken különböző mértékben eltérhetnek.

*A leginkább érintett területek a határmenti régiók lennének, de nem olyan mértékben, hogy értelmetlen lenne korlátozásokat életbe léptetni, mivel a globális gazdasági struktúraváltások mindenképpen bekövetkeznek, azaz "ha az építőmunkások nem jöhetnek, az előre szerelt elemeket vontatóval szállítanák".*³²

Fritz Verzetnitsch, az ÖGB osztrák szakszervezeti szövetség elnöke kijelentette, hogy szükségesnek véli az átmeneti rendezést, mindaddig, amíg az új tagállamok bérszínvonala el nem éri az ausztriai 80 százalékát. Ez az egész ausztriai palettán a legszigorúbb követelés. Erhard Busek, a bővítés ügyével foglalkozó kormány megbízott már többször elmondta, hogy ha ezt komolyan venné bárki, akkor több tagállamot - köztük Portugáliát - haladéktalanul ki kellene zárni az Unióból, mi több, több ausztriai tartománytól is búcsút kellene venni. Az alkalmazottakat tömörítő Munkáskamara elnöke, Herbert Tumpel nem ragaszkodott a bérszínvonal százalékos arányában meghatározható feltételek bevezetéséhez, ám védőintézkedéseket követelt a hazai

³² Neue Zürcher Zeitung, 2000 június, in: Német konferencia az EU-bővítés hatásáról, Alaptalan migrációs félelmek, Világ gazdaság, 2000 június 23, p. 2

munkaerőpiac védelmében. Azt hangsúlyozta, hogy a pusztán időhöz kötött átmeneti rendezés nem elegendő, mert határidők elmúlhatnak úgy, hogy közben nem történik semmi.³³

Növekedés feltétele: a rendelkezésre álló szabad munkaerő

Az ENSZ Népeségügyi Divíziójának becslései szerint is az EU-tagállamok öregedő népessége és csökkenő születési rátája miatt egyenesen üdvözlőnie kellene a friss munkaerőt, hiszen egyre nagyobb mértékben fognak a külföldiekre szorulni a fejlett európai országok. Az aktív korú lakosság stabilan tartásához 2000 és 2050 között - ha a jelenlegi születési és halálozási ráták nem változnak - Németországnak évente 487 ezer főt kell "importálnia", Franciaországnak 109 ezret, és az EU-nak összesen 1,6 millió főt. Az egy aktív dolgozóra jutó nyugdíjas arány állandóan tartásához pedig Németországnak 3,6 millió fő/év, Franciaországnak 1,8 millió fő/év és az EU-nak összességében 13,5 millió fő/év importja szükségeltetik!³⁴

Az osztrák elemzések jelentős része nem foglalkozik a munkaerő megnyitása következtében megjelenő pozitív jelenségekről - hangsúlyozza az Osztrák Nemzeti Bank elemzése. Így pl. nem szólnak arról, hogy a bevándorlók távolmaradása esetén már 2010-ben a hazai munkaképes lakosság aránya drámaian csökkenni kezd.³⁵

A Magyarországgal határos Burgenland az egyik legalacsonyabb munkanélküliségi rátával rendelkező régió az Európai Unióban. Ez azt jelenti, hogy a rendelkezésre álló szabad munkaerő lesz az új beruházások korlátja. Burgenland természetes folytatása a - beruházások szempontjából is - a Magyarország Dunántúl. (Megjegyezzük, hogy mára már főleg csak a Dunántúl déli részének van kihasználatlan, szakképzett munkaereje, az észak-nyugati részen már nincs.) Maga Martin Sajdik, osztrák EU-nagykövet is elismerte - amellet, hogy megfogalmazta fenntartásait a szabad munkaerőmozgással kapcsolatban -, hogy (már eddig is) Ausztria húzta a legtöbb hasznot a keleti országokkal szorosabbra fonódott kapcsolatok révén, és csak a külkereskedelem bővülése 30 ezer új munkahely létrejöttét tette lehetővé

³³ Az osztrák érdekképviselők elvileg nem ellenzik a bővítést, de főleg a munkaerő szabad vándorlására vonatkozóan kitarának eddigi teljesíthetetlen követeléseik mellett
Bécs, 2001. március 14., szerda (MTI)

³⁴ Europe's Immigrants: A continent on the move, The Economist, 2000 május 6, pp.21-25

³⁵ Jarko Fidrmuc, Thomas Nowotny: The Effects of the EU's Eastern European Enlargement on Austria-Austria's specific position, in Österreichische Nationalbank Focus on Transition, 1/2000

Ausztriában. Továbbá, Brüsszel már kilátásba helyezte egy speciális, kimondottan az osztrák veszteségek kompenzálására hivatott milliárdos segélyprogram elindítását.³⁶

Eddigi tapasztalatok

Különböző számok láttak napvilágot arról, hányan érkeztek a kelet-és közép-európai térségből az EU-tagországokba, hányan dolgoznak ilyen vagy olyan módon az EU-ban. A hamburgi Európa kollégium és a német Ford-alapítvány által 2000 júniusában rendezett konferencia megállapítása szerint az EU-ba irányuló nettó bevándorlás a vasfüggöny összeomlása óta folyamatosan csökken, és jelenleg nem éri el az évi 15 ezer főt.³⁷

A Financial Times által idézett (EU-bizottsági) jelentés szerint azonban a közép-és kelet-európai országokból - a fenténél jóval több - 850 ezer fő érkezett és él jelenleg az EU-ban. Közöttük 300 ezer fő a legális munkavállaló, ők a EU munkaerő 0,3 százalékát teszik ki. A jelentés szerint nem valószínű, hogy az EU és a kelet-és közép-európai jövedelmek közötti különbség az elkövetkezendő évtizedekben valamelyest is csökkenne. Ugyanakkor a jelentés azt is aláhúzza, hogy az sem valószínű, hogy a szabad munkaerőmozgás előtt álló akadályok eltörlése megrendítené az EU munkaerőpiacát.³⁸

A bécsi székhelyű International Centre for Migration Policy Development szakértője, Jonas Widgen szerint az EU-ban évente 400-500 ezren maradnak illegálisan. Igaz ez a szám azért meglehetősen alacsony, mert az illegálisan belépők jelentős része, miután valamennyi keresethez jutott, hazatér. Az angol zsargon őket hívja "cross-border commuter"-nek (kishatármenti ingázó) vagy labour tourist-nak (munkaerő (piaci) turistának), vagy "incomplete immigrant"-nak (tökéletlen bevándorló).³⁹

2002-ben csökkentette és átalakította bevándorlási kvótáját az osztrák kormány, a 2001 évi 8518 fő helyett 8280 személy bevándorlását engedélyezi. Változatlan maradt a családösszevonások számára a fenntartott 5490 hely, 2400 helyet az un. kulcserőknek szánnak, továbbá 390 magánvagyonnal rendelkező külföldi települhet le Ausztriában. A bevándorlási engedély nem jár automatikusan munkavállalási engedéllyel. Ugyanakkor szezonális munkavállalási engedélyek 2002-től a gazdaság bármely ágában kiadhatók. Az un. kulcserőknek az osztrák piacon keresett képzettséggel, speciális ismeretekkel kell rendelkeznie, ki kell mutatni, hogy az adott munkahelyet belföldivel nem lehet betölteni, valamint az

³⁶ Világgazdaság, 2000 május 11, 1. oldal

³⁷ Neue Zürcher Zeitung, 2000 június, in: Német konferencia a EU-bővítés hatásáról, Alaptalan migrációs félelmek, Világgazdaság, 2000 június 23, p. 2.

³⁸ Michael Smith: EU expansion may trigger labour inflow, Financial Times, 2000 május 19.

³⁹ Europe's Immigrants: A continent on move, The Economist, 2000 május 6, pp. 21-25

illetőnek a legmagasabb járulékok alapjául szolgáló összeg (bruttó havi 26 ezer schilling) legalább 60 százalékát kell keresnie.⁴⁰

A határmenti térségek: a figyelem erősödése. Eurorégiók fejlesztése, a határmenti ingázás

Az eltérő fejlettségű országok közötti feszültségek közvetlen lecsapódásának lényeges területei a határmenti régiók. Nem véletlenül kerülnek a határmenti régiók közötti fejlettségbeli különbségek enyhítését célzó programok az EU-ban középpontba. Már kialakultak az kelet-és közép európai országokat is magukba foglaló Eurorégiók.

A bővüléssel a kelet-és közép-európai országok és az EU-tagországok közös határain elhelyezkedő régiók kiemelkedő jelentőségre tesznek szert. Ilyen megfontolásból (is) az EU-tagországok határmenti régióira vonatkozó megállapítások és fejlemények külön jelentőséggel bírnak. Az Európai Szakszervezeti Szövetség az EURES (határmenti eurorégiókbeli) szociális partneri viszony létrehozását kezdeményezték. Ennek részletei hangoztak el a szakszervezeti euro tanácsadók szemináriumán, 2000 áprilisában Luxembourgban, és található az erről készített jelentésben.⁴¹

Egyebek mellett az euro-tanácsadók olyan feladatot kapnak, amely arra vonatkozik, hogy a határmenti mobilitást gátló tényezőket feltárják.

A Nyugat-Pannónia Eurorégió foglalkoztatási munkacsoportjának egyik célja, hogy elősegítse Vas, Zala és Győr-Moson-Sopron megyék, valamint Burgenland tartomány között a munkaügyi együttműködést. Sikeres osztrák-magyar munkaügyi konferenciákat tartottak, valamint tető alá hozták a határ menti ingázó egyezményt. **Várhatóan 2002 második félévében megkezdődik a határ menti információs rendszer kialakítása, amely mindhárom nyugat-dunántúli megyét érinti. Ennek részét képezi majd egy szakértői akadémia létrehozása, az EU-ban bevált módszerek megismertetése, valamint az informatikai fejlesztés.** A foglalkoztatási munkacsoport – továbbá – áttekintette a migráció alakulását az eurorégióban. Áttekintették a munkaerő-közvetítés és a munkaerő kölcsönzés gyakorlatát is, s kiderült, hogy Ausztriában csak a munkaügyi hivatal végez közvetítő tevékenységet, míg a kölcsönzésnél mindkét oldalon azonos problémákkal küszködnek az illetékesek.⁴²

⁴⁰ Csökken és átalakul az osztrák bevándorlási kvóta, Magyar Hírlap, 2001 augusztus 14.

⁴¹ Trade Union Euro Advisors Seminar, Luxembourg, 7 April 2000, Report, www.etuc.org

⁴² A szükségesnél is kisebb a migráció, Vas népe, 2002 március 27.

Ausztria nem utolsósorban az ingázás erősödésére számít. Az osztrákok és a németek sem attól tartanak, hogy milliók jönnek majd – mondta Richter Sándor, a bécsi székhelyű Nemzetközi Gazdasági összehasonlítások Intézetének magyar referense-, hanem a határhoz közel eső régiókból esetleg elinduló “ingázás” vet fel aggodalmakat. Osztrák viszonylatban azonban ez ellen szól, hogy Nyugat-Magyarország és Pozsony és környéke is dinamikusan fejlődik, továbbá Ausztria Szlovániához közeli határvidékén viszont nincs erős vonzáskörzet.⁴³

Az osztrák félelmeket támasztotta alá a bécsi kormány megrendelésére osztrák szakértők által készített és 2000 májusában Brüsszelben bemutatott tanulmány, amely szerint Ausztria, tipikus "ingázó ország", és a munkaerőpiaci liberalizálást követően az első öt évben 110 ezerre emelkedhet a határ túloldaláról átjárók száma, 10 éves viszonylatban pedig akár 200 ezret is elérheti a számuk.^{44 45}

Heinz Fassmann és Rainer Münz “Migration Challenges in Central and Eastern Europe 2002 Review”-beli elemzése szerint bizonyos határmenti régiókban – így Szlovánia, Nyugat-Magyarország és Szlovákia gazdagabb nyugati részein - a migráció munkaerőhiányt fog eredményezni, mert az emberek a jobban fizető nyugati oldalon fognak munkát vállalni.⁴⁶

⁴³ Zipernovszky, Kornél, nem fenyeget veszéllyel a munkaerő vándorlás az EU bővítése után, Magyar Hírlap, 2001.04.14.

⁴⁴ Bécs ingázók százezreitől tart, Magyar Hírlap, 2000 május 11.

⁴⁵ Megalapozatlan osztrák félelmek, Magyar Hírlap 2000 május 12

⁴⁶ 2020-ig 3-5 millióan költözhetnek Kelet-Európából a nyugati részre

Németh Kálmán: A határmenti munkaerő mozgásról / Nyugat-Magyarország , Burgenland /

Magyarország az európai unióhoz való csatlakozása folyamán,- az EU négy alapelvéből a személyek szabad áramlása az egyik legnehezebb területnek látszik. Az álláspontok kibékítése a munkaerő áramlással összefüggésben az unió és tagjelöltek között nehéznek ígérkezik.

A magyar szakszervezetek arra törekcsnek, hogy a magyar munkavállalók minél előbb egyenrangúak legyenek az uniós munkavállalókkal ezen a területen is.

A Burgenland-Nyugat-Magyarország Szakszervezeti Együtműködésünk egyik sarkalatos eleme, hogy az osztrák szakszervezetekkel együtt beszéljük meg ezeket a kérdéseket. Közelítsük álláspontjainkat, csökkentsük az osztrák kollégák azon félelmeit, aggályait, amelyeket ezen a területen hangoztattak pl. veszélybe kerülnek az ausztriai munkások munkahelyei, a beáramló munkaerő leszorítja a jelenlegi osztrák béreket, megnehezíti a szakszervezeti bérköveteléseket, béralkukat, stb.

Mi arra törekedtünk, hogy a párbeszéd alatt bebizonyítsuk, hogy félelmeik nem teljesen megalapozottak, azok nagy része kiküszöbölhető, a fenntartások eloszthatók. A több éves szoros együtműködésünk hatására az osztrák kollégákkal sikerült megértetni, hogy a magyar munkavállaló alapvető tulajdonsága, hogy nehezen mobilizálható. Ha a csatlakozás időszakában Magyarországon sikerül egy bérfelzárkóztatási programot megvalósítani, ha a magyar munkásnak a jelenlegi lakóhelyén tisztességes munkahelye, keresete lesz, a család számára biztonságos megélhetést tud nyújtani, akkor nehezen vehető rá, hogy nagy távolságokon ingázva, távol a családjától keresse boldogulását. Jó példa erre a Magyarországon belüli helyzet, ami a keleti és nyugati térség között mutatkozott és még jelenleg is megvan.

Magyarország nyugati megyéiben a dinamikus fejlődés, ipartelepítés révén a munkanélküliségi ráta lecsökkent, még az európai átlagnál is kedvezőbb

3,9 % és 6,5 % közötti / táblázatban /. Ez azt eredményezte, hogy több foglalkoztatási ágban, szakmában munkaerőhiány keletkezett. A hiányzó munkaerőt nem sikerült az ország azon részéből átirányítani, ahol nagyon magas a munkanélküliségi ráta. Ez bizonyítja, hogy a biztos munkahelyért - aránylag jó keresetért - sem hajlandók a magyar munkások feladni a család közelségét, a megszokott környezetet.

Az áttelepüléshez szükséges mobilizációs források pedig nem állnak rendelkezésre.

Tehát úgy tűnik, hogy ahol a munkaerő rendelkezésre áll, azt a térséget kell alkalmassá tenni az ipar odatelepítésére, munkahelyek létesítésére.

Ez nem azt jelenti, hogy a két ország között ne lenne munkaerő-áramlás.

Egyrészt az EU-ban keresett hiányszakmákban, másrészt a határ közelsége végett elkerülhetetlen egy szabályozott keretek közötti munkaerő-áramlás.

Jelenleg is több lehetőség adódik a magyar munkaerő számára, hogy Ausztriában keressen munkát. Ezek a lehetőségek fokozatosan bővülnek és előbb-utóbb el kell jutni addig, hogy ne kelljen feketén munkát vállalni és ne kelljen feketén foglalkoztatni.

Jelenlegi lehetőségek:

Engedéllyel történő foglalkoztatás

■ *Két ország közötti egyezmény alapján*

- hivatalos munkavállalói engedéllyel / régebbi eredetű vendégmunkások - kb. 7000 - 8000 fő /
- magyar-osztrák gyakornoki egyezmény 1999-től 600-900 fő
- magyar-osztrák határmenti ingázói egyezmény / Nyugat-Dunántúl, Burgenland és Bruck-i járás/ 1200-1500 fő

- A fentiek mellett Ausztria egyes tartományaiban *szezonális* munkavégzésre is adnak engedélyt a helyi munkaerőpiaci helyzettől függően. A kiadott engedélyekről nincs adat.

A gyakornoki és határmenti ingázói egyezményt ez idáig évente értékelték és az igényekhez közelítve módosítottak a keretszámokon. A táblázat alapján Ausztriában 220.300 fő külföldi dolgozik, ebből 5 % magyar. Így az engedéllyel foglalkoztatott magyar munkavállalók száma 2002.év elején Ausztriában mintegy 10000 fő, ebből 3800 fő Burgenland területén kapott munkalehetőséget. Azt hiszem, hogy ezek az egyezmények mindkét ország számára kedvezőek, megfelelő biztonságot, védelmet nyújtanak a munkavállalók és munkáltatók számára is. Megkockáztatom, hogy amíg ezen egyezmények nem léteztek, a magyar munkaerő egy része akkor is ott dolgozott, csak nem engedéllyel, ami mindenki számára hátrányos.

A határmenti foglalkoztatásnak most is vannak olyan területei, amelyek az előbb felsorolt engedélyeken kívül esnek. Ez nem más, mint a fekete foglalkoztatás. Ezek közé a foglalkoztatási formák közé tartoznak a zömében szezonális munkák engedéllyel le nem fedett része, ahol sokszor jelentős létszámú munkavégzés folyik. Ilyen időszakos munkák zömében a mezőgazdaság szezonmunkái, szüretelés, kukorica címerezés, zöldség-betakarítás, növényápolás, stb., vagy éppen a turizmusnál a vendéglátásban jelentkeznek.

Az utóbbi időben a szezonális munkák mellett megjelentek a nappali családgondozó, betegápoló, takarító, szociális gondoskodást adó munkakörök is, amelyek folyamatos elfoglaltságot adnak. Erre a területre a legkézenfekvőbb személyek, akik közvetlenül a határ mellett élnek, akár kerékpárral is elérhetik munkahelyüket, az osztrák családot, ahol több generáció él együtt, a fiatalok dolgoznak és ezidő alatt a magyar munkavállaló ellátja a gondozásra szoruló családtagot és a háztartást.

A szezonális munkáknak az a sajátossága, hogy rövid időn belül el kell végezni és aránylag nagy tömegű munkavállaló kell hozzá. A magyar munkaerő hajlandó arra, hogy ilyen rövid - 2-3 hét - időre összpontosítsa éves szabadságát és mintegy pillanat alatt a helyszínen legyen Ausztriában.

Úgy gondolom, hogy eddig ez mindkét fél számára előnyös. Az osztrák tulajdonos erre a rövid időre nem tud ilyen mennyiségű munkaerőt osztrák munkavállalókból toborozni és amennyiben nem végezteti el a munkát a rövid rendelkezésre álló időn belül, lényeges minőségi károsodás érheti a terméket, csak áron alul vagy egyáltalán nem tudja értékesíteni.

A magyar munkaerő számára pedig egy biztos jövedelem-kiegészítést jelent, ami szükséges és jól jön a családi költségvetéshez.

A két-három hét kellemetlenségeit is eltűri a számára jelentősebb jövedelem érdekében. Ugyanezt hivatalosan is végezhetné.

A feketén foglalkoztatásról nincsenek adatok. Lehetetlen felmérni, követni, ellenőrizni, szinte megfoghatatlan. A határátkelőknél rutinos megoldásokkal, feltűnés nélkül - nyakkendőben - kezeltetik utiokmányaikat. A munkásruhát és szerszámokat a helyszínen tárolják. Csak hallani lehet, hogy az osztrákok néha ellenőrzéseket végeznek, amikor a feketén foglalkoztatott henteseket a padláson bújtatják, a szüretelő munkások a fészerbe kerülnek, mobiltelefonos jelzés után a személygépkocsival tovább mennek, kivárják az ellenőrök távozását, és még különböző trükkökkel kerülnek ki az ellenőrzés szigorát.

Az osztrák munkáltató még biztatja is a feketén foglalkoztatottakat, hogy magasabb bért ad, mintha engedéllyel dolgoznának, mert elmondása szerint a járulékokat megfizetik. Így nem is ösztönzi a magyar munkavállalót, hogy hivatalossá tegye foglalkoztatását.

Úgy gondolom, hogy a szezonális jellegű munkák hivatalossá tételét meg lehetne oldani a községi, városi önkormányzatok engedélyeztetésével.

A községekben nem titok, hogy ki alkalmaz szezonálisan magyar vagy más munkaerőt. A helyi törvénykezésben kellene megoldani ennek hivatalossá tételét.

Az életben vannak olyan területek, munkák, amelyek nem köthetők naptári naphoz, nem rendszeresen jelentkeznek és a munkavégzés hosszúsága is kiszámíthatatlan, többségében egy-két óra, vagy egy-két nap. Zömében ezek közé tartoznak pl. lakásfestés, mázolás, hétfégi takarítás, udvari segédmunkák, favágás, udvarrendezés, vakolat, cserépjavítás, vagy a különböző apró kerti munkák, ásás, fametszés, fűnyírás, öntözés. Ezen a területen a legnehezebb a szabályozás, de azt hiszem jól átgondolva itt is meg lehetne találni a kompromisszumos megoldást, hogy ne kelljen fekete munkavállalóként megbújni a határállomáson, ne kelljen rejtegetni a szerszámot, a munkásruhát.

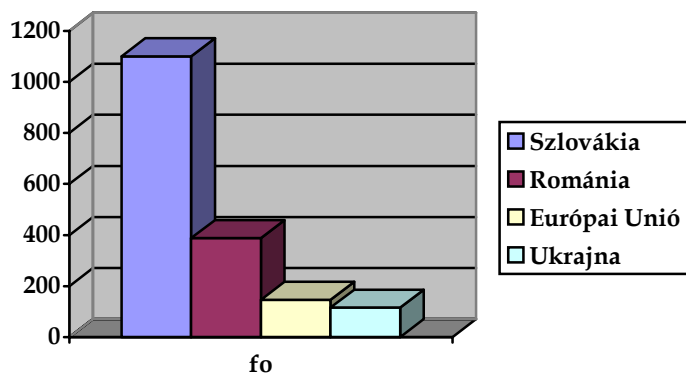
Győr, 2002.július 22.

Statisztikai tükör

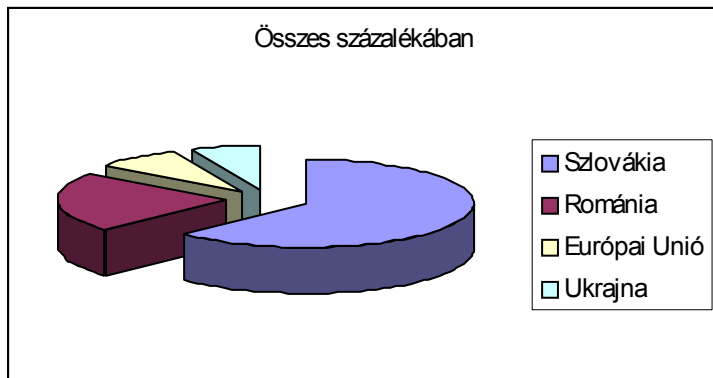
1. Ábra Győr-Moson-Sopron megye: külföldi munkavállalók, 2002 október	36
2. Ábra: Külföldi munkavállalók megoszlása Győr-Moson-Sopron megyében, 2002.....	36
3. Ábra: Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala megyei munkavállalók Ausztriában és Németországban, 2002 október	37
4. Ábra: Engedéllyel foglalkoztatott magyar munkavállalók Burgenlandban és Ausztriában, 1994-2002	38
5. Ábra: Magyar-osztrák határmenti ingázói egyezmények, db., 2001	39
6. Ábra: Az Ausztriába ingázó munkavállalók szakágazonkénti megoszlása a Nyugat-dunántúli régióban, 2001	40
7. Ábra: A 15-74 éves népesség gazdasági aktivitása, 2001 IV. negyedév	41
8. Ábra: Munkanélküliségi ráta, 2002 február	42
9. Ábra: Az alkalmazásban álló megoszlása a Nyugat-dunántúli régióban, a főbb gazdasági ágakban, 2001	43

1. Ábra Győr-Moson-Sopron megye: külföldi munkavállalók, 2002 október

Állampolgárság	fő	Összes százalékában
Szlovák	1100	62,86
Román	388	22,17
Európai Unió (ezen belül osztrák munkavállaló kb. 3 %)	146	8,34
Ukrán	116	6,63
Összesen	1750	100

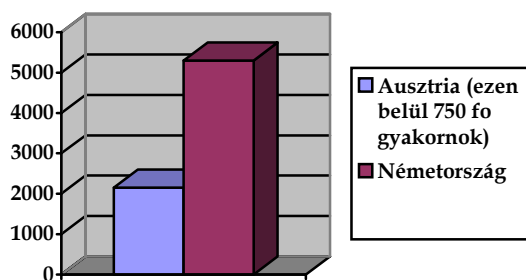
2. Ábra: Külföldi munkavállalók megoszlása Győr-Moson-Sopron megyében, 2002

3. Ábra: Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala megyei munkavállalók Ausztriában és Németországban, 2002 október

Fogadó ország	Fő	Összes százalékában
Ausztria (ezen belül 750 fő gyakornok)	2150	28,9
Németország	5300	71,1
Összesen	7450	100

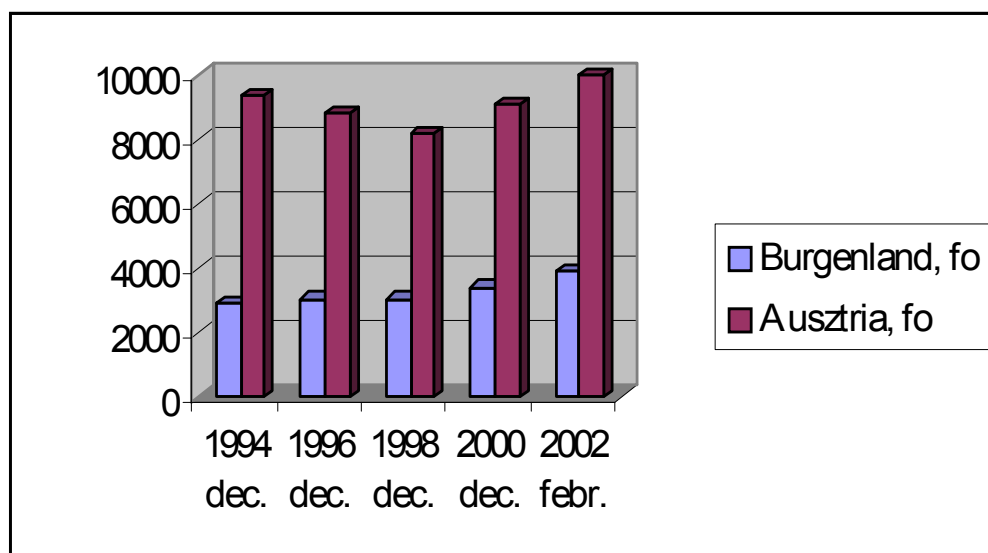
Forrás: KSH

4. Ábra: Engedéllyel foglalkoztatott magyar munkavállalók Burgenlandban és Ausztriában, 1994-2002

Év	Burgenland, fő	Százalékos növekedés előző évhez képes	Ausztria, fő	Százalékos növekedés előző évhez képest	Burgenlandban foglalkoztatott magyarok az Ausztriában foglalkoztatott magyarok százalékában
1994 dec.	2928		9403		31,1
1996 dec.	3026	3,3	8807	- 6,4	36,3
1998 dec.	3030	0,1	8229	- 6,6	36,8
2000 dec.	3405	12,3	9116	10,7	37,3
2002 febr.	3884	14,06	10000	9,7	38,84

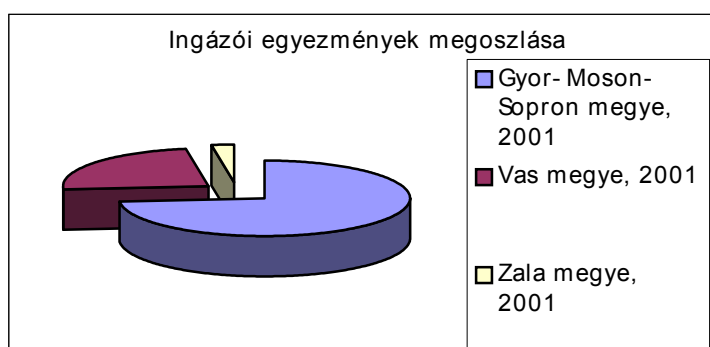
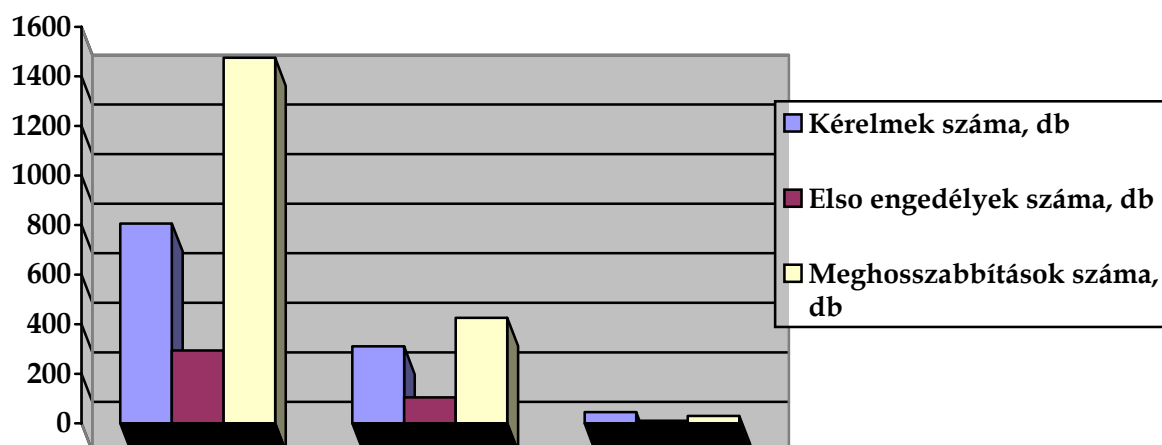
Forrás: KSH

5. Ábra: Magyar-osztrák határmenti ingázói egyezmények, db., 2001

	Győr-Moson-Sopron megye, 2001	Vas megye, 2001	Zala megye, 2001
Kérelmek száma, db	807	311	45
Első engedélyek száma, db	294	105	10
Meghosszabbítások száma, db	1475	426	30
Összesen	2576	842	85

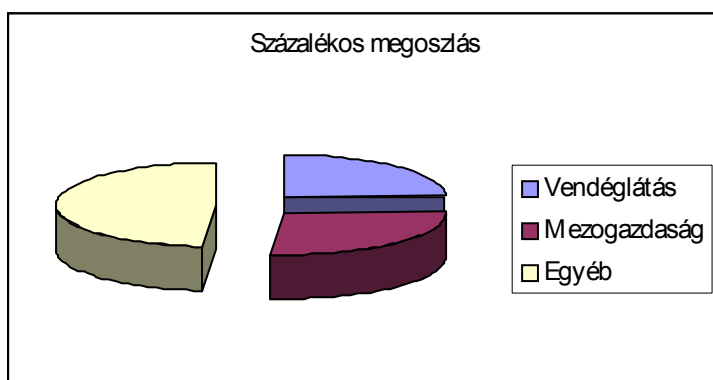
Forrás: KSH

6. Ábra: Az Ausztriába ingázó munkavállalók szakágazatonkénti megoszlása a Nyugat-dunántúli régióban, 2001

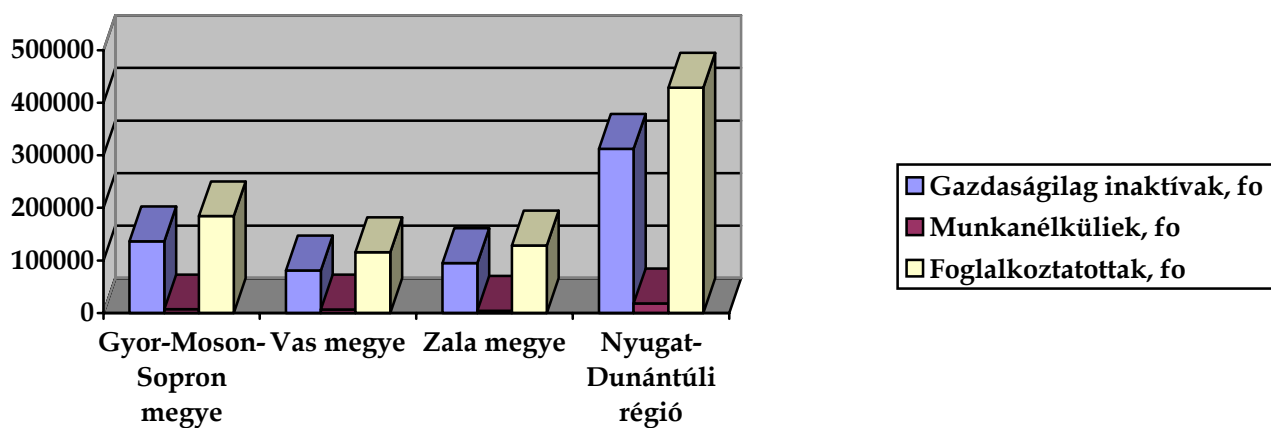
Ágazat	Vendéglátás	Mezőgazdaság	Egyéb
Százalékos megoszlás	24,77	26,64	48,60

Forrás: Győr-Moson-Sopron megyei Munkaügyi Központ

7. Ábra: A 15-74 éves népesség gazdasági aktivitása, 2001 IV. negyedév

	Győr-Moson-Sopron megye	Vas megye	Zala megye	Nyugat-Dunántúli régió
Gazdaságilag inaktívak, fő	136300	81000	95100	312400
Munkanélküliek, fő	7200	6800	4300	18300
Foglalkoztatottak, fő	184300	115900	128500	428700

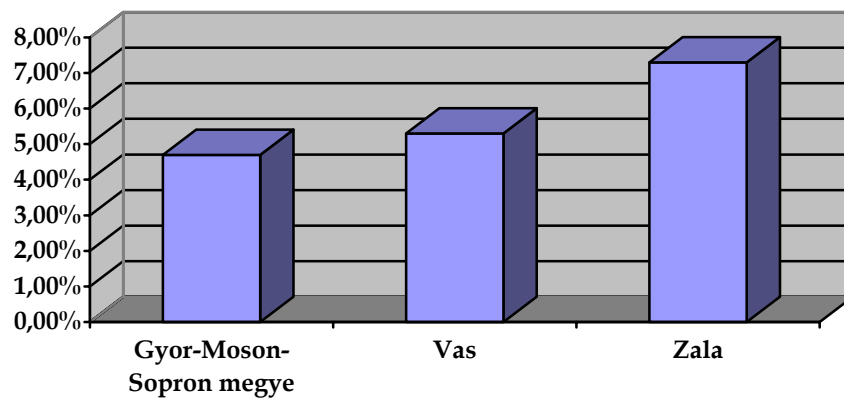

Forrás: KSH Vas megyei Igazgatósága

8. Ábra: Munkanélküliségi ráta, 2002 február

Győr-Moson-Sopron megye	Vas	Zala
4,7 %	5,3 %	7,3 %

Forrás: KSH

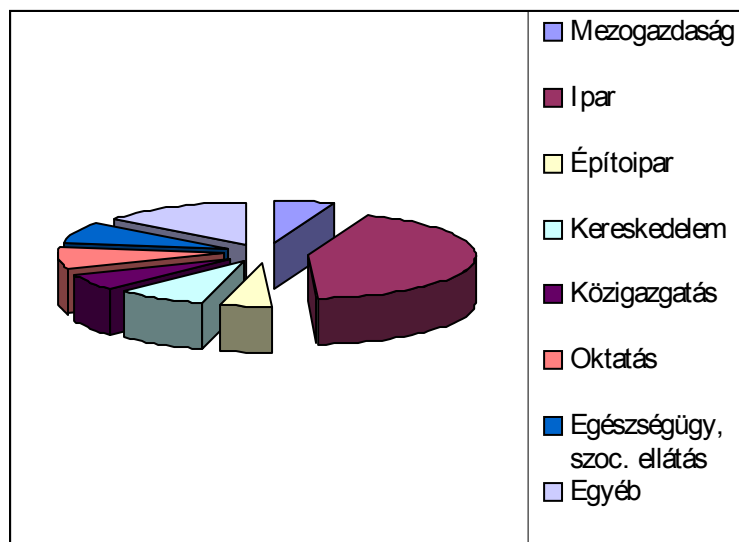

9. Ábra: Az alkalmazásban álló megoszlása a Nyugat-dunántúli régióban, a főbb gazdasági ágakban, 2001

%

Mezőgazdaság	Ipar	Építőipar	Kereskedelem	Közigazgatás	Oktatás	Egészségügy, szoc. ellátás	Egyéb
5,8	43,5	4,8	8,7	6,7	8,4	7,4	14,7

Forrás: KSH Vas megyei Igazgatóságának tájékoztatója

Bibliográfia

1. A szükségesnél is kisebb a migráció, Vas népe, 2002 március 27.
2. Andor László, Nézőpont: Schröder és a szabad munkavállalás, Figyelő, 2001. Január 23.
3. Az Európai Unió kibővítése: a szabad munkavállalás, a szolgáltatások szabad áramlása, valamint a határmenti foglalkoztatás, A Német Szakszervezeti Szövetség (DGB) migrációs munkacsoportjának állásfoglalása, Düsseldorf, 1999 május 25
4. Az osztrák érdekképviselők elvileg nem ellenzik a bővítést, de főleg a munkaerő szabad vándorlására vonatkozóan kitartanak eddigi teljesíthetetlen követeléseik mellett Bécs, 2001. március 14., szerda (MTI)
5. Bécs az ingázók százezreitől tart, Magyar Hírlap, 2000 május 11
6. Bécs ingázók százezreitől tart, Magyar Hírlap, 2000 május 11.
7. Berlin a bevándorlókban bíz, Magyar Hírlap, 2001. Július 5
8. Comment and analysis: The danger of delaying European enlargement: EU states may play a high political price if they place national interests ahead of the hopes of aspiring members, Financial Times, 2000 április 10
9. Csökken és átalakul az osztrák bevándorlási kvóta, Magyar Hírlap, 2001
10. Ellenőrzést tartanak az osztrák határon, Metro, 2002 május 24
11. Európának bevándorlókra van szüksége, Magyar Hírlap, 2001.03.09.
12. European study does not see danger of mass migration of Eastern work. EurActiv, 2000 május 3.
13. Europe's Immigrants: A continent on move, The Economist, 2000 május 6, pp. 21-25

14. Ford to relocate sales unit to Budapest, EERG Journal, 2000 május 12 és fekete felhők a nagy-britanniai autógyárak fölött, Bezár a Ford-üzem, Világgazdaság, 2000 április 25, p. 7.
15. Friedberg, R.M. and J. Hunt, The Impact of Immigrants on Host Country Wages, Employment and Growth, Journal of Economic Perspectives, 1996, Vol. 9. No. 2. Pp. 23-44
16. Hans-Werner Sinn: The Migration problem, IFO Institute, IFO Viewpoint No9, Munich, 1999 december 23.
17. Gács, János, Hárs, Ágnes, Hüttl, Antónia, Bérkonvergencia EU-csatlakozás előtt és után, gazdasági összefüggések, tapasztalatok és lehetséges fejlődési pályák, Kopint-Datorg, http://www.kopdat.hu/oldal.php3?oldal=631&am_id=, évszám nélkül
18. Gyévai Zoltán, Bevándorlás és álláspiac az unióban- munkát, gyereket!, Figyelő, 2002 július 14.
19. Hárs, Ágnes, A munkaerő migrációja és az EU-s csatlakozás, Kopint-Datorg, http://www.kopint-datorg.hu/oldal.php3?oldal=82&am_id=6&print=1, évszám nélkül
20. Hungary's accession to the EU: the impact on selected areas of Hungarian-Austrian relations, The Vienna Institute for International Studies in collaboration with Austrian Institute of Economic Research and International Centre for Migration Policy Development, Economic Growth Institute, Vienna-Budapest, June 1999
21. ISM Műhelytanulmányok 61. Szám, A munkaerő migrációja és az Európai Unió, 1999 Budapest
22. ISM Műhelytanulmányok, 79. Szám, Sajtótükörben az Európai Unió és Magyarország EU-csatlakozása, Budapest, 2001
23. Jarko Fidrmuc, Thomas Nowotny: The Effects of the EU's Eastern European Enlargement on Austria- Austria's specific position, in Österreichische Nationalbank Focus on Transition, 1/2000

24. Landeia (Junio 2000) Aldizkari Sindikala, Hobetuz exige la financiación de la formación continua
25. Landesmann, M. and R. Stehrer, Projektionen der Einkommens-, Lohn-und Beschäftigungsentwicklungen in der Grenzregionen, ch. 5. In M. Landesmann and H. Vidovic, Auswirkungen der Dienstleistungsfreiheit auf die Regionen beiderseits der österreichischen Grenze im Falle eines EU-Beitritts Ungarns und der Tschechischen Republik, WIIW, Wien, January, 1999
26. M. Kovács Róbert, Szakszervezeti lobbizás kezdődik az EU-szigorítás enyhítése érdekében. Nem veszélyeztetni a magyar munkaerőt az uniós piacot, Népszava, 2001 április 13
27. M. Landesmann and H. Vidovic, Auswirkungen der Dienstleistungsfreiheit auf die Regionen beiderseits der österreichischen Grenze im Falle eines EU-Beitritts Ungarns und der Tschechischen Republik, WIIW, Wien, January, 1999
28. Megalapozatlan osztrák félelmek, Magyar Hírlap 2000 május 12
29. Michael Smith: EU expansion may trigger labour inflow, Financial Times, 2000 május 19.
30. Molnár, Sándor, Szigorodó migrációs politika az unióban?, Magyar Hírlap, 2001.10.20
31. Nagy, B. Migráció: előnyök és hátrányok (Migration: advantages and disadvantages), Európai Tükör, 1997. 2. Szám, pp. 57-53
32. Neue Zürcher Zeitung, 2000 június, in Német konferencia az EU-bővítés hatásáról, Alaptalan migrációs félelmek, Világgazdaság, 2000 június 23, p.
33. Palme, G. und C. Schremmer, Regionale Auswirkungen der EU-integration der MOEL, WIFO, ÖIR, July, 1998
34. Puhul az osztrák álláspont, Dunántúli napló, 2001 augusztus 26.

35. Rechnitzer, J. Eurorégió vázlatok a magyar-osztrák-szlován határmenti térségekben (Euroregion sketches for borderline regions of Hungary, Austria and slovenia), Tér és Társadalom, 1997.2. szám
36. Rockenbauer, Nóra, Martonyi: elfogadhatatlan a munkavállalás korlátozása, Magyar Hírlap, 2001.05.08
37. Rockenbauer, Nóra, Alkudozás a keleti munkavállalókról, Magyar Hírlap, 2001. 05.05.
38. Rockenbauer, Nóra, Ötéves munkavállalási moratóriumot javasol az EU, Magyar Hírlap, 2001.04.12-
39. Romano Prodi: Reviewing governance in an enlarged Union and mastering technology to create a new economic and social agenda: two EU challenges at the dawn of the 21st century, Speech delivered to the European Academy of Sciences and Arts, Bilbao, 28 April, 2000
40. Sevilában a migráció a fő téma, Magyar Hírlap, 2002 június 21.
41. Sík, E., Migration potential in contemporary Hungary. Strategic Task Force for European integration, Workgroups 10, strasbourg, 1998
42. Szászi Júlia, Ausztria megértést kér. Népszabadság, 2000 május 11
43. Szászi Júlia, Munkaerőhiánnyal küzd, s külföldi munkavállalókra vár az osztrák gazdaság, Figyelő, 2000 november 12
44. Szászi Júlia, Elektronika Burgenlandból, A Siemens új gyára magyar munkavállalókat is foglalkoztathat, Népszabadság, 2002 augusztus 6.
45. The Impact of Eastern Employment on Employment and Wages in the EU Member States, Final Report, main authors: Tito Boeri and Herbert Brucker, European Integration Consortium? Berlin and Milano, 2000

46. Trade Union Euro Advisors Seminar, Luxembourg, 7 April 2000, Report, www.etuc.org
47. Unión (Julio 2000), Por la Europa del pleno empleo, Euromanifestación en Oporto, pp.4-5
48. Unión (Junio 2000), Las 35 horas crean 50000 empleos netos en Francia, p.40
49. Zipernovszky, Kornél, Nem fenyeget veszéllyel a munkaerővándorlás az EU bővítés után, Magyar Hírlap, 2001.04.14.
50. Zipernovszky Kornél, Stuttgartban az új törvénytől sem várnak sokat, Magyar Hírlap, 2002 június 3.
51. 2020-ig 3-5 millióan költözhetnek Kelet-Európából a nyugati részre, Magyar Hírlap, 2002 július 4.